

TAH2203

สังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

Thai Society-Cultural and Wisdom

บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ประจำบท

เมื่อได้ศึกษาเนื้อหาในบทนี้แล้ว นักศึกษาสามารถ

1. บอกความหมายของสังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย
2. บอกความสำคัญของสังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย
3. อธิบายถึงที่มาของวัฒนธรรม
4. บอกลักษณะพื้นฐานของวัฒนธรรม
5. บอกประเภทของวัฒนธรรม
6. เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ความนำ

สังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถนำมาสร้างมูลค่าและนำมาเป็นทุนในการพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้ สังคม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยมีความน่าสนใจ และความเป็นมาอันยาวนานและมีความหลากหลาย จึงควรที่จะศึกษาถึง ความหมาย ความเป็นมา ความสำคัญ เพื่อนำไปสู่การจัดการทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรมที่ถูกต้อง

สังคม

สังคม คือ การอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหลายรูปแบบ เช่น อาชีพ อายุ เพศ ศาสนา ฐานะ ที่อยู่อาศัย ฯลฯ สำหรับระบบสังคมที่รวมถึงสิ่งมีชีวิตประเภทอื่นนอกเหนือจากมนุษย์อาจใช้คำว่าระบบนิเวศ ซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตต่างๆกับสภาพแวดล้อม สังคมของมนุษย์เกิดจากกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจร่วมกันไม่ว่าจะในด้านใด เช่น ประเทศ จังหวัด และอื่นๆ และมักจะมีวัฒนธรรมหรือประเพณีรวมถึงภาษา การละเล่นและอาหารการกินของตนเองในแต่ละสังคม การที่มนุษย์รวมกันเป็นสังคมนั้นช่วยให้มนุษย์สามารถสร้างและพัฒนาสิ่งต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จได้ ซึ่งอาจเป็นไปได้ถ้าต้องทำสิ่งนั้นโดยลำพัง ขณะเดียวกันสังคมที่พัฒนาหรือกำลังพัฒนาเป็นเมืองขนาดใหญ่ ซึ่งมีการใช้เทคโนโลยีช่วยในการทำงานอย่างมากนั้น ก็อาจส่งผลให้ประชากรที่ไม่สามารถปรับตัวตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวหรือความรู้สึกว่าตนเองไม่มีส่วนร่วมในสังคมขึ้นมาได้

บรรทัดฐานทางสังคม (Social Role)

ณรงค์ เส็งประชา (2541) ได้ให้ความหมายของบรรทัดฐานทางสังคม หมายถึง ระเบียบ กฎเกณฑ์หรือแบบแผนของพฤติกรรมที่สังคมยอมรับเป็นแนวทางให้ผู้บริโภคประพฤติปฏิบัติและได้ประพฤตีสืบต่อกันมา บรรทัดฐานทางสังคมไม่สามารถนำไปใช้ได้ในทุกสถานการณ์เพราะแบบแผนที่เห็นว่าถูกต้องในสถานการณ์นี้แต่อาจไม่ถูกต้องกับอีกสถานการณ์บรรทัดฐานทางสังคมสามารถแบ่ง ออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. วิถีประชา/ วิถีชาวบ้าน (Folkways) หมายถึง แบบแผนการประพฤติที่ผู้บริโภคทุกคน ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่วัยเด็กจนเติบโตใหญ่ ไม่มีการกำหนดบทลงโทษที่ชัดเจนสำหรับผู้ที่ทำผิด แต่จะเป็นการถูกเยาะเย้ย ถากถางหรือได้รับการนิทาจากผู้บริโภคในสังคมเดียวกันมากกว่า ทำให้ต้องปฏิบัติตามจนเกิดเป็นระเบียบทางสังคมในที่สุด

2. จารีต (Mores) หมายถึง แบบแผนความประพฤติที่ผู้บริโภคพึงปฏิบัติในสถานการณ์ ต่าง ๆ โดยผู้ที่ละเมิดฝ่าฝืนจะได้รับการต่อต้านจากสมาชิกในสังคมอย่างจริงจัง เนื่องจากมีผลกระทบ ต่อระบบสัมพันธ์ของสมาชิกเป็นส่วนรวม

3. กฎหมาย (Laws) หมายถึง กฎเกณฑ์ของความประพฤติที่ถูกกำหนดขึ้นโดยองค์การทางการเมือง การปกครอง มีการกำหนด กฎเกณฑ์แนวทางการลงโทษไว้อย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์ อักษร ผู้บริโภคทุกคนในสังคมต้องถือปฏิบัติร่วมกันจะอ้างว่าไม่รู้ไม่ได้

วัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นคำที่ได้จากการรวมคำ 2 คำเข้าด้วยกันคือคำว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง ความเจริญงอกงามรุ่งเรือง และคำว่า “ธรรม” หมายถึงการกระทำหรือข้อปฏิบัติ วัฒนธรรมตามความหมายของคำในภาษาไทยจึงหมายถึงข้อปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม

วัฒนธรรม หมายถึงทุกสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และยังหมายถึงรวมถึงแบบแผนพฤติกรรมทั้งหมดของสังคมที่สืบทอดมานับตั้งแต่อดีต ผ่านการเรียนรู้ คิดค้น ดัดแปลง เพื่อสนองความต้องการและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ โดยมีวิวัฒนาการสืบทอดต่อกันมาอย่างมีแบบแผนเพื่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและมั่นคงในสังคม (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม,2559)

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่ทำให้ความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่นวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย วิถีชีวิตของหมู่คณะเช่น วัฒนธรรมพื้นบ้านวัฒนธรรมชาวเขา (พจนานุกรมแปล ไทย-ไทย ราชบัณฑิตยสถาน,)

วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงามของสังคม ความเจริญนั้นแสดงออกได้ด้วยความ เป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญงอกงามทั้งทางจิตใจและทางวัตถุ. สิ่ง que แสดงให้เห็นวัฒนธรรมของสังคมมีหลาย

อย่าง เช่น ความรู้สึกนึกคิดของสมาชิกในสังคม การรู้จักควบคุมอารมณ์โดยเฉพาะเมื่อเกิดความขัดแย้ง มารยาทที่ขัดเกลาเรียบร้อย สุภาพเหมาะสมสอดคล้องตามบริบทของสถานการณ์ ความรู้จักรักษาสีทิวของผู้อื่นและของตน เป็นต้น (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา,2555)

วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผนของการประพฤติ ปฏิบัติของผู้คนในสังคมที่ได้รับการ สั่งสม จากรุ่นต่อรุ่น ซึ่งแสดงออกในรูปของสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความคิด สติปัญญา รวมทั้งระบบคุณธรรม ซึ่งสัญลักษณ์ที่แสดงออกอาจอยู่ในรูปแบบที่จับต้องได้ (เช่น ภาษา การแต่งกาย เทคโนโลยี ศิลปะ กิริยาท่าทาง) และรูปแบบที่จับต้องไม่ได้ (เช่น ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม) อย่างไรก็ตาม สัญลักษณ์ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เนื่องจากสิ่งที่จับต้องได้ มักมีความหมายหรือระบบคุณค่าอยู่เบื้องหลัง (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม,ม.ป.ป)

มนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อประโยชน์แห่งการดำรงชีวิตและการสืบทอดเผ่าพันธุ์ ในเมื่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นเรื่องที่กว้างใหญ่และมีแง่มุมต่างๆ ให้พิจารณาอย่างซับซ้อน เรื่องของวัฒนธรรมจึงสามารถมองได้หลายแง่มุมไปด้วย มีผู้ให้ความหมายคำว่า "วัฒนธรรม" ต่างๆ กัน

ใน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้นิยามความหมายของวัฒนธรรม ไว้ ๔ นัย ดังนี้คือ

๑. สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ
๒. วิถีชีวิตของหมู่คณะ
๓. ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน
๔. พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใจอยู่ในหมู่พวกของตน

นิยพรรณ วรณศิริ (2550 : 45) กล่าวว่า วัฒนธรรมคือ พฤติกรรมของมนุษย์ที่ได้รับการจัดสรรขึ้นมาด้วยความตั้งใจ ความหมายของวัฒนธรรมมี 2 ความหมายคือความหมายใน เชิงมนุษยศาสตร์ วัฒนธรรม หมายถึงความดีงามไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมของคน สัตว์ สิ่งของ จะต้องแสดงออกถึงความดีงามจึงจะเป็นวัฒนธรรม และความหมายในเชิงสังคมศาสตร์ แบ่งออกเป็น 2 ความหมาย คือ การให้ความหมายในเชิงสังคมวิทยา (Sociology) นักสังคมวิทยาให้ ความหมายว่า เป็นกระบวนการอบรม ปลูกฝังสั่งสอน เรียนรู้ถึงการดำรงชีวิตที่เป็นรูปแบบเดียวกัน แล้วเก็บไว้เป็นมรดกตกทอดส่งต่อให้สมาชิกรุ่นใหม่ของสังคมต่อไป และการให้ความหมายในเชิงมานุษยวิทยา (Antropology)ว่าวัฒนธรรม เป็นพฤติกรรมที่ถ่วงกรงมาจากความคิดที่จะหาวิธีการ มาตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ อันได้แก่การตอบสนองความจำเป็นที่มนุษย์จะ ยืนหยัดในการอยู่รอดเป็นคนได้ในสังคม เช่น การหาอาหารและการกินอาหารเพื่อให้ร่างกายคงอยู่ และเจริญเติบโตตามวัย การจัดกลุ่มอยู่ร่วมกันของมนุษย์ การเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ การสื่อสาร ความคิดต่อกัน การมีจิตใจที่ดี ที่มั่นคง ไม่หวั่นไหว หวาดกลัว อันตราย และการขับถ่ายทางเพศ ที่จะไม่เกิดโทษต่อตนเองและผู้อื่น

อคิน รพีพัฒน์ (2551 : 72) ให้ความหมายของ วัฒนธรรม คือ องค์รวมที่ซับซ้อน ซึ่งรวมถึงความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลปกรรม กฎหมาย ประเพณี ความสามารถและลักษณะนิสัย อื่นๆ ที่คนได้รับมาในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม

ทรงคุณ จันทจร (2553 : 4) กล่าวถึงวัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่มนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์วัตถุสิ่งของขึ้นใช้ หรืออาจเป็นการกำหนด พฤติกรรมและความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน ฉะนั้น วัฒนธรรมก็คือระบบในสังคม มนุษย์ที่มนุษย์สร้างขึ้น มิใช่ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติตามสัญชาตญาณ

วัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น กำหนดขึ้น มิใช่สิ่งที่มนุษย์ทำตามสัญชาตญาณ อาจเป็นการประดิษฐ์ วัตถุสิ่งของขึ้นใช้หรืออาจเป็นการกำหนดพฤติกรรมและ/หรือความคิด ตลอดจนวิธีการหรือระบบการทำงาน วัฒนธรรมเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันในสังคมเดียวกันทำความตกลงกันว่าจะยึดระบบไหนดี พฤติกรรมใดบ้างที่จะถือเป็นพฤติกรรมที่ควรปฏิบัติและมีความหมายอย่างไร แนวความคิดใดจึงเหมาะสม ข้อตกลงเหล่านี้คือการกำหนดความหมายให้กับสิ่งต่างๆ ในสังคม เพื่อว่า สมาชิกของสังคมจะได้เข้าใจตรงกันและยึดระบบเดียวกัน วัฒนธรรมเป็นระบบสัญลักษณ์ในสังคมมนุษย์ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาและสอนให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้หรือนำไปปฏิบัติ และมีการถ่ายทอด (อมรา พงศาพิชญ์, 2553 : 25)

วิถีชีวิต หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย รวมถึงปัจจัยที่จำเป็นในการดำเนินชีวิตได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหารการกิน เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค นอกจากนี้วิถีชีวิตยังหมายถึงความรู้เรื่องสังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา การประเพณี ปฏิบัติ การศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

สรุป

ที่มาของวัฒนธรรม

การเกิดวัฒนธรรมมีสาเหตุมาจากความต้องการของมนุษย์ 3 ประการ คือ ความต้องการที่จะได้รับการตอบสนองทางชีววิทยา ความต้องการทางสังคม (social needs) และความต้องการทาง จิตใจ (psychological needs) พัฒนาการของการเกิดวัฒนธรรม เริ่มต้นที่ความต้องการขั้นพื้นฐาน ไปสู่ ความต้องการชีวิตที่ดีขึ้น จนกระทั่งเป็นความต้องการขั้นสูงสุดคือความต้องการเสถียรภาพและความมั่นคง การตอบสนองความต้องการระดับแรกเป็นการตอบสนองในระดับปัจจัย 4 เมื่อความต้องการสูงขึ้น การตอบสนองจะอยู่ในรูปของวัฒนธรรม และเมื่อความต้องการสูงไปจนถึงเสถียรภาพความมั่นคงจะพัฒนาการตอบสนองไปสู่สถาบันทางสังคม

วัฒนธรรมชุมชน

ยุคตี มุกตาวิจิตร (2548 : 2) กล่าวว่า เป็นแนวคิดที่มีจุดเน้น อยู่ที่ความเชื่อมั่น และส่งเสริมศักยภาพของชาวบ้าน ซึ่งเป็นผู้รับผลของการพัฒนาว่า สามารถที่จะ พนฟูดำรงอยู่และพัฒนาตนเองได้ ด้วยพื้นฐานทาง ความเชื่อ ความสัมพันธ์ในชุมชนและภูมิปัญญา หรือที่เรียกรวมว่า “วัฒนธรรม” ของตนเอง สวณ สุนัย จุลพงศธร (2550 : 17-19) ได้แสดง ความเห็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมตามแนวคิดทางมานุษยวิทยา ว่า เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อ (Belief System) และค่านิยมทางสังคม (Social Values) ที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ รวมทั้งหมายถึงกฎระเบียบหรือมาตรฐานของพฤติกรรมที่คนในสังคมยอมรับ วัฒนธรรมจึงเป็นวิถีชีวิต (Way Of Life) ในความเห็นของนักวิชาการทางด้านวัฒนธรรม จากหลายสำนักได้ให้ข้อคิดเห็น เกี่ยวกับความหมายของคำว่า วัฒนธรรม โดยใช้วิธีมองจากการศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลกของมานุษยวิทยา

ความสำคัญของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่เป็นธรรมชาติ วัฒนธรรมมีทั้งสาระและรูปแบบที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับ สังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมคือรูปแบบที่เป็นระบบความคิด วิธีการ โครงสร้างทาง สังคม สถาบัน ตลอดจนแบบแผนและทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น การดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับ เรื่องวัฒนธรรม จึงจำเป็นต้องเข้าใจบริบทและเงื่อนไขแวดล้อม ศักยภาพของมนุษย์ตลอดจนสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อปรับปรุงวิถีชีวิตให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดยั้ง

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ชาติมีสภาพและความเป็นอยู่ต่างจากสัตว์โลกทั้งหลายเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมมีระเบียบแบบแผน มีความสงบสุขและมีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางวัตถุและจิตใจ (ฉวีวรรณ สุวรรณภา, 2561 หน้า 4) ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีความสำคัญดังนี้

1. วัฒนธรรมช่วยแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการต่างๆ ของมนุษย์ สามารถเอาชนะธรรมชาติและดำรงชีวิตอยู่ได้
2. วัฒนธรรมช่วยเหนี่ยวรั้งสมาชิกในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีความผูกพันรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน
3. วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชาติ และเป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติ
4. วัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข บรรทัดฐานทางสังคมช่วยจัดระเบียบความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม
5. ช่วยให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรือง มีคติในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ยึดเป็นหลักในการดำเนินชีวิต มีความขยัน ประหยัด อุตทาน มีระเบียบวินัย สังคมก็จะเจริญรุ่งเรืองดี

ลักษณะพื้นฐานของวัฒนธรรม

จุฑาพรรษ์ ผดุงชีวิต (2551 : 40 - 44) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของวัฒนธรรม จากมุมมองทางการสื่อสาร วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ สามารถถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอื่น รุ่นหนึ่งโดยใช้สัญลักษณ์ เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ และวัฒนธรรมเป็นมิติแห่งองค์รวม (Holistic)

ลักษณะพื้นฐานของวัฒนธรรมไว 6 ประการ คือ

1) วัฒนธรรมเป็นความคิดรวม (Shared Ideas) และค่านิยมทางสังคมซึ่งเป็น ตัวกำหนดมาตรฐานของ พฤติกรรม เช่น ค่านิยมอย่างหนึ่งในสังคมไทย คือ การเคารพนับถือ ผู้ใหญ่ เมื่อเด็กพบผู้ใหญ่ที่ตนรู้จัก เด็ก ทราบดีว่าตนควรยกมือไหว เพื่อทักทายและแสดงความเคารพ ขณะเดียวกันผู้ใหญ่ก็สามารถคาดคะเนได้ว่า เด็กจะ ไหวตนและตนควรจะรับไหว

2) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture Is Learning) ที่ละเล็กละน้อย จากการเกิด และเติบโต ในสังคมแห่งหนึ่ง วัฒนธรรมเปรียบเสมือนมรดกทางวัฒนธรรม ได้รับ การถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมหรือ กระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม (Enculturation) ซึ่งรวมทั้งการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ครู อาจารย์ และประสบการณ์ ต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้รับสั่งสมมาจากการเป นสมาชิกสังคม

3) วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) พฤติกรรมของ มนุษย์มีต้นกำเนิดมาจากการใช้ สัญลักษณ์ ชีวิตประจำวันของเราเกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น เงินตรา สัญลักษณ์ไฟจราจร หรือ สัญลักษณ์ทางศาสนา เช่น พระพุทธรูป ภาษา โดยเฉพาะ วัฒนธรรมทางภาษายังช่วยให้มนุษย์สามารถเก็บ รวบรวมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ อย่าง เป็นระบบ ถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลังต่อไป

4) วัฒนธรรม เป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา ในลักษณะนี้วัฒนธรรมมี หน้าที่สนองความต้องการ พื้นฐานของมนุษย์ เช่น สอนให้มนุษย์รู้จักหาอาหาร ช่วยมนุษย์ ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะด้าน การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี เพื่อความเจริญและ ความอยู่รอดของมนุษย์

5) วัฒนธรรม คือกระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิต และสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา ซึ่งอาจจะออกมาในรูปของความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม จักรวาล รวมทั้ง การกำหนดนิยามความหมายของ อำนาจ ซึ่งก็จะกลายเป็นแนวความคิดพื้นฐานของระบบ การเมืองการปกครองของสังคมนั้น และติดตามมาด้วย การสร้างสถาบันหรือองค์กรขึ้นมาเพื่อทำ หน้าที่รองรับการตีความดังกล่าวข้างต้น แต่การตีความก็ย่อมมีการ เปลี่ยนแปลงหรือการตีความใหม่ที่ แตกต่างไป จากเดิม และส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบและเนื้อหา ของสถาบันสังคมตาม ไปด้วย

6) วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง หากมีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงอาจจะมีผลมาจากการ แพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion) เช่น ความคิดและค่านิยมที่มาจากวัฒนธรรมอื่น และมี อิทธิพลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการ ยอมรับในวัฒนธรรมของเรา การเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรม ยังอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ซึ่ง

เป็นความพยายามของมนุษย์ในการ ควบคุมธรรมชาติและใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เมื่อเทคโนโลยี การผลิตเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย หากเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงรวดเร็วเกินไป จนกระทั่ง วัฒนธรรมและประเพณีปฏิบัติไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ทัน ก็อาจส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียก ว่า วัฒนธรรมล่า (Culture Lag) และทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นเกิดความรู้สึกแปลกแยก (Alienation) หรืออาจมี ผลกระทบรุนแรงถึงขั้นทำให้วัฒนธรรมเกิดการแตกแยก สลายไป

ประเภทของวัฒนธรรม

ประเภทของวัฒนธรรม แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ วัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นสัญลักษณ์และจับต้องไม่ได้ เช่น ภาษาพูด ระบบ ความเชื่อ กิริยามารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมทางด้านวัตถุ เช่น อาคาร บ้านเรือน วัด และศิลปกรรม ประติมากรรมต่างๆ ตลอดจนสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆซึ่งใช้ในชีวิตประจำวัน (อมรา พงศาพิชญ์, 2553 : 25)

นอกจากนี้ยังมีการแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภท คือ

- 1) วัฒนธรรมคตินิยม ได้อยู่ที่ความคิด ความเชื่อ หลักธรรมคำสอนของศาสนา สุภาพศีล คติสอนใจ แนวคิด ค่านิยม
- 2) วัฒนธรรมสหรธรรม ได้แก่ การกระทำ พฤติกรรมที่สังคมเห็นว่าดี เช่น มารยาทกิริยาสุภาพการแข่งขันทักษะ การประกวด เทศกาลประเพณีการณรงคฺฐ์วมมือจิตอาสา ช่วยเหลือส่วนรวม
- 3) วัฒนธรรมเนติธรรม ได้อยู่ที่ กฎหมาย กฎระเบียบขององค์กร ข้อห้าม ข้อบังคับ จารีตประเพณี การเมือง การปกครอง ขบวนการ ยุติธรรม
- 4) วัฒนธรรมวัตถุได้แก่ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์และรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส ทั้ง 5 ได้แก่ ปัจจัย 4 หลักในการดำรงชีวิต การอยู่ดีกินดีอาหารเครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย วัด วัง อาคารสถานที่ เครื่องอุปโภค บริโภคศิลปวัตถุต่าง ๆ สิ่งอำนวยความสะดวก ความสุขต่าง ๆ(นงเยาว์ ชาญณรงค์,)

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือ ยูเนสโก (UNESCO) ได้แบ่ง วัฒนธรรมออกเป็น 5 สาขา คือ 1. สาขาศิลปะ (The Arts) ได้แก่ ภาษา วรรณคดี ฟอนร่า วิจิตรศิลป์ สถาปัตยกรรม ละคร ประติมากรรม ฯลฯ 2. สาขามนุษยศาสตร์ (The Humanities) ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ปรัชญา ค่านิยมในสังคม ฯลฯ 3. สาขากีฬาและนันทนาการ (The Sport and Recreation) ได้แก่ การละเล่น มวยไทย ฟนดาบ วาวไทย กระบี่กระบอง ตะกรอ ฯลฯ 4. สาขาช่างฝีมือ (The Practical Craft) ได้แก่ การเย็บปักถักรอย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง เครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ 5. สาขาคหกรรมศิลป์ (Domestic Arts) ได้แก่ ความรู้เรื่องอาหาร เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ความรู้เรื่องบ้าน เรื่องผา การตอนรับแขก การดูแลเด็ก ฯลฯ การจัดหมวดหมู่วัฒนธรรมพื้นบ้าน แบ่งออกเป็น 5 หมวด ดังนี้ 1. หมวดขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และศาสนา 2. หมวดภาษาและวรรณกรรม 3. หมวดศิลปกรรมและ โบราณคดี 4. หมวด การละเล่นดนตรีและการพักผ่อนหย่อนใจ 5. หมวดชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ

กระทรวงวัฒนธรรม จำแนกวัฒนธรรมออกเป็น ๓ ประเภทคือ วัฒนธรรมทางวัตถุซึ่งสามารถจับต้องได้ วัฒนธรรมทางจิตใจที่ไม่สามารถจับต้องได้ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม นอกจากนี้วัฒนธรรมยังปรากฏในรูปแบบของวัฒนธรรมที่เป็นมรดก (heritage culture) วัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต (living culture) และวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์ (creative culture) ซึ่งในแต่ละประเภทสามารถปรากฏได้ทั้งในลักษณะที่ สัมผัสได้ (tangible culture) และสัมผัสไม่ได้ (intangible culture)

ภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาหมายถึง องค์ความรู้ความสามารถและทักษะซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ประยุกต์ พัฒนา ถ่ายทอด สืบต่อกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตให้สมดุลกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาของไทยมีความเด่นชัดในหลายด้าน ทั้งด้านเกษตรกรรม ศิลปกรรม วรรณกรรมและภาษา

ศศิประภา ทิพย์ประภาให้ความหมายของภูมิปัญญาไทยว่าหมายถึงพื้นความรู้ความสามารถของคนไทย ชาติไทย ในประเทศไทย (ศศิประภา ทิพย์ประภา, 2560 หน้า 1)

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544, หน้า 170-171) กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่องอาจเรียกได้ว่าเป็น Situated knowledge นั่นคือเป็นความรู้ที่ขึ้นอยู่กับปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ หากในสังคมต่างๆ ปราศจากกระบวนการเรียนรู้ถึงแม้จะมีปัญญาก็ใช้ไม่ได้กับการพัฒนา เพราะการพัฒนาหมายถึง สถานการณ์ที่ไม่คงที่สถานการณ์ที่ผันแปรตลอดเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา หากความรู้มิได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ก็ไม่สามารถที่จะเท่าทันการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพราะภูมิปัญญา มีระบบความรู้ที่ผสมผสานอยู่ อันนี้เป็นลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกอย่างหนึ่ง

ภูมิปัญญา หรือ Wisdom หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ที่นำมาไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาของมนุษย์ หรือ ภูมิปัญญา คือ พื้นความรู้ของปวงชนในสังคมนั้น ๆ และปวงชนในสังคมยอมรับรู้ เชื่อถือ เข้าใจ ร่วมกัน เรียกว่า ภูมิปัญญา

ประเวศ วะสี เป็นนักวิชาการรุ่นบุกเบิกในการปลุกกระแสภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชนและเป็นหนึ่งในคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ กล่าวว่า สัจธรรมที่เด่นชัด ไม่ว่าสังคมหรือชุมชนใดก็ตามที่ เมื่อเกิดขึ้นและดำรงอยู่มานาน ล้วนจักต้องมีภูมิปัญญาของตัวเอง ไม่เช่นนั้นก็อยู่ไม่ได้ ตัวภูมิปัญญามีลักษณะเป็นกระบวนการที่สะสมเป็นระยะเวลายาวนานว่าทำอะไรประชาชนจึงมีชีวิตอยู่ได้โดยสอดคล้อง กับธรรมชาติที่นั่น... ภูมิปัญญาเกิด

จากการสะสมประสบการณ์และการเรียนรู้มายาวนาน ความรู้ต่างๆ จะเชื่อมโยงกันไปหมด ไม่ได้แยกออกเป็นวิชาๆ ตามที่ร่ำเรียนกัน ดังนั้น ความรู้ เกี่ยวกับเศรษฐกิจ อาชีพ ความเป็นอยู่ การใช้จ่าย การศึกษาวัฒนธรรม มันผสมกลมกลืนหรือ เชื่อมโยงกัน

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 ให้ ความหมาย “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ว่า ความรู้ การแสดงออก การประพจน์ปฏิบัติหรือ ทักษะทางวัฒนธรรมที่แสดงออกผ่านบุคคล เครื่องมือ หรือวัตถุ ซึ่งบุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชน ยอมรับและรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีการสืบทอดกันมาจากรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน ส่วนคำว่า “ชุมชน” หมายถึง กลุ่มคนกลุ่มเดียวหรือหลายกลุ่มที่มีความรู้ มีการประพจน์ปฏิบัติ สืบทอด หรือมีส่วนร่วมในมรดกภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรมนั้น

ความหมายของภูมิปัญญา สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ ประสบการณ์และความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสมสืบทอดต่อกันมา ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมของชาวบ้านใน ท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์และปรับตัวในการดำรงชีวิตประจำวันได้ประเพณีและลักษณะของภูมิปัญญา ท้องถิ่น มีผู้กล่าวไว้แตกต่างกันไป โดยพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน อธิบายไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมากมายหลาย แขนง แต่มักจะถูกมองว่าล้าหลัง คนบางกลุ่มจึงไม่ค่อยให้ความนิยมและสืบสานกันมากนัก ส่วนใหญ่แล้ว ภูมิปัญญาท้องถิ่นมักสืบทอดบอกกล่าวกันเป็นการภายใน เช่น สูตรทำอาหาร หรือตำรับตำราต่างๆ ทำให้ไม่เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไป อาจจำแนก ภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 10ลักษณะได้ดังนี้ 1. ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา 2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม 3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน 4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน 5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน 6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม 7. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับเพลงพื้นบ้าน 8. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้าน 9. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการประดิษฐ์กรรม 10. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (ชัตติยา ชัตติยวราและคณะ, 2555 : 70)

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หมายถึง การปฏิบัติ การเป็นตัวแทนการแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุสิ่งประดิษฐ์และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องสิ่งเหล่านั้น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งเป็นสิ่งที่ชุมชนสร้างอย่างสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองสภาพแวดล้อมของตนเป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน และทำให้พวกเขาเกิดความรู้สึกมีอัตลักษณ์และความต่อเนื่อง โดยมีการจำแนกลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดังนี้ 1) วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา 2) ศิลปะการแสดง 3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณีและเทศกาล 4) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 6) การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว

กล่าวได้ว่า วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความสามารถของผู้คนในท้องถิ่นอันเกิดจากการสั่งสมสติปัญญาความรู้ที่หลากหลายและการปรับตัวผสมผสานให้เกิดความกลมกลืนกับธรรมชาติ กระบวนการเหล่านี้ได้ผ่านมามากหลายชั่วอายุคนจนสืบทอดเป็นวิถีในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับสังคมไทย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

สังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่คู่กัน หากสังคมเปลี่ยนวัฒนธรรมจะเปลี่ยนไปด้วย เช่นเดียวกันเมื่อวัฒนธรรมเปลี่ยนสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปด้วย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมสามารถเกิดได้แบบค่อยเป็นค่อยไป หรือเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลัน ขอบเขตของการเปลี่ยนแปลงอาจเปลี่ยนแปลงได้ทั้งระดับจุลภาคซึ่งเกิดในวงแคบ และระดับมหภาค ซึ่งเกิดขึ้นในวงกว้าง สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้ทั้งจากการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติและความต้องการของมนุษย์ รวมทั้งจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางสังคม การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ความรู้ที่ก้าวหน้าและเทคโนโลยีที่ทันสมัย นโยบายหรือความประสงค์ของผู้ปกครอง ด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ ก่อให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุจะได้รับการยอมรับง่ายกว่าวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอาจก่อให้เกิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม (cultural lag) อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงแต่ละประเภทไม่ได้สัดส่วน ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่เข้าใจกันระหว่างคนรุ่นหนึ่งกับคนอีกรุ่นหนึ่งได้ ซึ่งเรียกว่า ช่องว่างทางวัฒนธรรม (culture gap)

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, การสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน (กรุงเทพฯ: ศรุสภาลาดพร้าว, 2534), 79.

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559,” ราชกิจจานุเบกษาเล่ม 133 ตอนที่ 19ก , เข้าถึงเมื่อ 20 เมษายน 2559, เข้าถึงได้จาก <http://ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2559/A/019/1.PDF>

สุธิดา บุญยาศิษย์. (2558). ภูมิปัญญาการทำนาในทะเลสาบของชุมชนบ้านปากประ ตำบลลำปำ อำเภอเมืองจังหวัดพัทลุง. สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม : มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชัตติยา ชัตติยวราและคณะ. (2555). การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำตะเกียงน้ำมันพืชแบบโบราณ กรณีศึกษาตำบลปรางค์ อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. ปีที่1 ฉบับที่1 หน้า 67-76

สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม. (ม.ป.ป). แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550-2559). กรุงเทพฯ : กระทรวงวัฒนธรรม

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.(2559). วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์ การพิมพ์ (1977) จำกัด

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). มรดกวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด

ศศิประภา ทิพย์ประภา.(2560). ภูมิปัญญาไทย. อยุธยา : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

อานันท์ กาญจนพันธุ์ .(2544). มิติชุมชน : วิถีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิอำนาจและการจัดการทรัพยากร.กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.(2553).สังคมและวัฒนธรรม.กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

สังคม วัฒนธรรมไทยในสมัยต่างๆ

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ประจำบท

เมื่อได้ศึกษาเนื้อหาในบทนี้แล้ว นักศึกษาสามารถ

1. บอกถึงการดำเนินชีวิตของคนไทยภาคต่างๆได้
2. บอกลักษณะของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยในแต่ละสมัยได้
3. อธิบายถึงภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของไทยได้
4. บอกลักษณะพื้นฐานของวัฒนธรรมสมัยสุโขทัย
5. บอกลักษณะพื้นฐานของวัฒนธรรมสมัยอยุธยา
6. เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 – 12

ความนำ

เดิมประเทศไทยใช้ชื่อว่า “สยาม” ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าคำนี้มีที่มาอย่างไร ต่อมาประเทศสยามเปลี่ยนชื่อเป็น ประเทศไทย เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2482 ในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งกำหนดให้ใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติว่า “ไทย” และใช้สืบเนื่องมาจนปัจจุบัน (กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, 2559 หน้า 10) ประเทศไทยตั้งอยู่บนทำเลอันเหมาะสมของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประกอบกับสภาพภูมิศาสตร์อันอุดมสมบูรณ์ที่เอื้อต่อการเพาะปลูกทำให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางการค้าเป็นอู่ข้าวอู่น้ำมาตั้งสมัยโบราณ ด้วยความโดดเด่นทางภูมิศาสตร์ประกอบกับภูมิปัญญาอันหลากหลายที่ใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ของคนไทยเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองของวัฒนธรรมไทยนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

การดำเนินชีวิตของคนไทย 4 ภาค

การดำเนินชีวิตของคนไทยจะแตกต่างกันไปตามแต่ละภูมิภาค ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ คือ สภาพแวดล้อม ชาติพันธุ์ ศาสนา ความเชื่อ ประเพณีที่หล่อหลอมจนเกิดเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตของประชาชนในแต่ละภูมิภาค

ภาคเหนือ เดิมคืออาณาจักรล้านนามีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ ผู้คนอาศัยในดินแดนแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ คนเมืองกับชาวเขา คนเมือง ใช้เรียกคนที่อาศัยในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำในเขตจังหวัด เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน แพร่ น่าน พะเยา และแม่ฮ่องสอน ส่วนชาวเขา เป็นชนกลุ่มน้อยเผ่าต่าง ๆ ที่ เคลื่อนย้ายเข้ามาและกระจายตัวอยู่ทั่วไปตามพื้นที่สูงของภาคเหนือ ชนกลุ่มน้อยมีอยู่หลายเผ่า เช่น ม้ง ลาหู่ อาข่า ลีซูหรือลีซอ เป็นต้น

ภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภูมิภาคที่มีความหลากหลายทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณี มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย

ภาคกลาง เป็นวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำ บ้านเรือนเป็นแบบใต้ถุนสูง ทำการเกษตร

ภาคใต้ ผู้คนในภูมิภาคนี้มีความหลากหลายในด้านความเชื่อทางศาสนา มีหลายชาติพันธุ์อยู่ร่วมกัน คือ ไทยพุทธ ไทยมุสลิม จีน จีน-มลายู (ยะหยา) และชาวเล

รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยอิงกับธรรมชาติความเป็นอยู่ ก่อให้เกิดประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาของคนในชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อและสิ่งที่ผู้คนในชุมชนเดียวกันยึดเหนี่ยวจิตใจ

ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์

1. ร่องรอยมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนประเทศไทย

2. ดินแดนสุวรรณภูมิและการก่อกำเนิดรัฐโบราณในประเทศไทย

กลุ่มวัฒนธรรมสำคัญแรกเริ่มในประเทศไทย

วัฒนธรรมทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 11-16 หรือประมาณ 1,000-1,500 ปีมาแล้ว)

วัฒนธรรมศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ 12-18 หรือประมาณ 800-1,400 ปีมาแล้ว)

วัฒนธรรมลพบุรี (พุทธศตวรรษที่ 12-18 หรือประมาณ 800-1,400 ปีมาแล้ว)

วัฒนธรรมล้านนา (พุทธศตวรรษที่ 17-ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 หรือประมาณ 150-900 ปีมาแล้ว)

สมัยสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ 18-21 หรือประมาณ 500-800 ปีมาแล้ว)

สมัยอยุธยา (พ.ศ. 1893-2310)

สมัยอยุธยา (พ.ศ. 1893-2310)

สมัยธนบุรี (พ.ศ. 2310-2325)

สมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-ปัจจุบัน)

รัฐในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18

รัฐสุพรรณภูมิ

เป็นชุมชนโบราณที่ซ้อนทับกลุ่มพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรี โดยพัฒนามาจากชุมชนในวัฒนธรรมทวารวดี เป็นพื้นที่เกษตรกรรมแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผา รัฐสุพรรณภูมิมีการติดต่อสัมพันธ์กับดินแดนจีนและเมืองชายฝั่งทะเลอ่าวไทยมีบทบาทสำคัญในการเป็นเมืองทางการค้า และเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งสมัยอยุธยา

รัฐนครศรีธรรมราช

รัฐของกลุ่มคนไทยในภาคใต้ที่มีพัฒนาการจากการเป็นเมืองท่าทางการค้า มีเมืองบริวาร ที่เรียกว่า เมืองสิบสองนักษัตร ประกอบด้วยเมืองสายบุรี เมืองปัตตานี เมืองกลันตัน เมืองปะหัง เมืองไทรบุรี เมืองพัทลุง เมืองตรัง เมืองชุมพร เมืองบันทายสมอ เมืองสะอูเลา เมืองตะกั่วป่า และเมืองกระบี่ รัฐนครศรีธรรมราชมีความสำคัญในการเป็นศูนย์กลางการรับพุทธศาสนาจากลังกา ทั้งยังเป็นรัฐที่มีการรับคติความเชื่อในศาสนาฮินดู พุทธศาสนานิกาย

หินยานและมหายาน ในสมัยกรุงศรีอยุธยา (ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19) ได้ผนวกรัฐนครศรีธรรมราชเป็นส่วนหนึ่งของรัฐด้วย

รัฐล้านนา

กำเนิดของรัฐมีที่มาจากพญามังราย กษัตริย์เมืองหิรัญนครเงินยางเชียงแสน ทรงผนวกเมืองหริภุญไชย(ลำพูน) พร้อมเมืองบริวารเข้ากับเมืองเชียงแสน เมื่อราว พ.ศ.1839 รัฐล้านนามีความมั่นคงในทางการเมืองการปกครองภายใต้วัฒนธรรมที่มีพื้นฐานจากพุทธศาสนิกายหินยานแบบมอญ-พม่า ทั้งยังมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากรัฐสุโขทัยดำรงความรุ่งเรืองถึงขีดสุดในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1985-2030) หลังจากนั้นในพุทธศตวรรษที่ 21 จึงตกเป็นประเทศราชของพม่า จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ผนวกเป็นส่วนหนึ่งของสยาม

รัฐสุโขทัย

รัฐในบริเวณลุ่มแม่น้ำยม สถาปนาขึ้นโดยพ่อขุนผาเมืองและพ่อขุนบางกลางหาว มีกษัตริย์ปกครองสืบต่อมาจนถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 20 จึงผนวกเป็นส่วนหนึ่งของรัฐอยุธยา สุโขทัยเป็นรัฐที่นับถือพุทธศาสนา ปรากรงานสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเนื่องด้วยพุทธศาสนาจำนวนมาก กระจายอยู่ในเมืองสุโขทัยและเมืองบริวาร อาทิ ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร พิษณุโลก ทั้งยังมีการรับอิทธิพลศิลปะอินเดีย ลังกา พม่า เขมร ศรีวิชัย และล้านนา

รัฐอยุธยา

พัฒนาขึ้นจากรัฐอโยธยาในบริเวณพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทยปัจจุบัน ด้วยชัยภูมิที่เหมาะสม เอื้อต่อการพัฒนาของเมืองศูนย์กลางที่มีความสำคัญในเวลาต่อมา คือ การเป็นชุมทางของแม่น้ำสายใหญ่ ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำลพบุรี แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำน้อย ที่มีความสำคัญต่อการคมนาคมของดินแดนตอนในของแผ่นดินตลอดถึงดินแดนบริเวณคาบสมุทรภาคใต้ลงมา และดินแดนโพ้นทะเลในภูมิภาคต่างๆ ทั้งเป็นปัจจัยสำคัญสนับสนุนให้รัฐอยุธยามีความมั่นคงและมั่งคั่งทั้งในทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ดำรงความสำคัญตลอดกว่า 4 ศตวรรษ นับแต่ พ.ศ. 1893-2310

ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์

ร่องรอยของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในดินแดนประเทศไทย ร่องรอยหลักฐานของมนุษย์ซึ่งพบในดินแดนประเทศไทยที่เก่าที่สุด อยู่ที่อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง กำหนดอายุได้ราว 600,000 – 400,000 ปีมาแล้ว สันนิษฐานมนุษย์เหล่านี้ดำรงชีพเร่ร่อน เก็บของป่าและล่าสัตว์

แหล่งโบราณคดีในประเทศไทย

แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

เป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณ 4,000 ปีมาแล้ว

แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

เป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณ 4,300 – 1,800 ปีมาแล้ว

กลุ่มวัฒนธรรมแรกเริ่มของประเทศไทย

วัฒนธรรมทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 11-16) เป็นวัฒนธรรมในสังคมที่นับถือพุทธศาสนา หลักฐานทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ เช่น อาคาร ศาสนสถาน ประติมากรรมรูปเคารพ ศาสนวัตถุ สิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำวัน แสดงถึงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากต่างแดน โดยเฉพาะรูปแบบศิลปะอินเดียแบบคุปตะและหลังคุปตะที่ผสมผสานกับศิลปะท้องถิ่น ลักษณะของเมืองและชุมชนทวารวดี นิยมสร้างเป็นรูปกลม รูปรี ล้อมรอบด้วยคู

น้ำ คันดิน เช่นเมืองโบราณนครปฐม จังหวัดนครปฐม เมืองอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมืองคูบัว จังหวัดราชบุรี เมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เมืองนครศรีจำปา จังหวัดมหาสารคาม เมืองทริภุญไชย จังหวัดลำพูน เมืองยะรัง จังหวัดปัตตานี

วัฒนธรรมศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ 13-18) เป็นวัฒนธรรมในสังคมที่นับถือศาสนาพุทธมหายานซึ่งมีกำเนิดจากพัฒนาการของเมืองท่า การค้าผลิตผลพื้นเมืองและเครื่องเทศในเขตชายฝั่งทะเลกับอินเดีย อาหรับ จีน ชาวแหลมมลายู รูปแบบศิลปกรรมที่ปรากฏในวัฒนธรรมศรีวิชัยเป็นศิลปะอินเดียแบบคุปตะ หลังคุปตะ และแบบปาละ-เสนะ ศาสนสถาน ศาสนวัตถุเนื่องในวัฒนธรรมนี้กระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี คาบสมุทรมุขภาคใต้ตลอดไปจนถึงหมู่เกาะในประเทศอินโดนีเซีย อาทิ ประติมากรรมพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระโพธิสัตว์ปัทมปาณี

วัฒนธรรมลพบุรี (พุทธศตวรรษที่ 12-18) วัฒนธรรมแบบเขมรในประเทศไทยเป็นวัฒนธรรมที่นับถือศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) ศาสนาพุทธนิกายมหายาน ปรากฏในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างและภาคตะวันออก

กระแสวัฒนธรรมจากดินแดนเขมรโบราณที่ส่งผ่านในช่วงเวลาดังกล่าวเฉพาะในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 16-17 อิทธิพลวัฒนธรรมแบบเขมร ปรากฏในงานสถาปัตยกรรมที่เป็นศาสนสถาน อาทิ ปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทพิมาย จังหวัดนครราชสีมา จนกระทั่งช่วง พุทธศตวรรษที่ 18 อิทธิพลวัฒนธรรมแบบเขมรที่เปลี่ยนความเชื่อในศาสนาพราหมณ์เป็นพุทธศาสนานิกายมหายานจึงเกิดศาสนสถานในศิลปะลพบุรีที่สร้างขึ้นในคติพุทธศาสนานิกายมหายาน อาทิ ปราสาทคู้ง จังหวัดร้อยเอ็ด ปราสาทตาเมือน จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี (หน้า 20-30)

สมัยกรุงสุโขทัย (ราวพุทธศตวรรษที่ 18-20)

เมืองสุโขทัย ถือเป็นราชธานีแห่งแรกของราชอาณาจักรไทย เมื่อ 7 ร้อยกว่าปีมาแล้ว โดยคำว่า สุโขทัย มาจากคำว่า สุข + อุทัย เมืองที่ได้ชื่อว่าเป็นรุ่งอรุณแห่งความสุข เป็นที่ก่อเกิดลายสือไทยตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเมื่อปี พ.ศ. 1826 หลังจากอาณาจักรอยุธยาเข้มแข็งเมืองสุโขทัยก็อ่อนแอลงและถูกลดความสำคัญลงไปโดยทางอยุธยาได้ไปพัฒนาเมืองพิษณุโลกขึ้นแทน เพื่อกันการแข็งเมืองของสุโขทัย

สังคมสุโขทัยประกอบด้วยชนชั้นต่างๆ ดังนี้

1. พระมหากษัตริย์ เป็นประมุขของอาณาจักร เป็นผู้บำบัดทุกข์บำรุงสุขของราษฎร เป็นผู้ปกครองประเทศ และเป็นผู้นำทัพในยามเกิดสงคราม
2. เจ้านายหรือขุนนาง ได้แก่ กลุ่มพระราชนัดดาและข้าราชการซึ่งต่างมีหน้าที่ในการช่วยเหลือพระมหากษัตริย์ในการปกครองบ้านเมือง คำว่า เจ้า ขุน และ ลูกเจ้า ลูกขุน แสดงให้เห็นว่ากลุ่มพระราชนัดดาเข้ามารับหน้าที่เป็นข้าราชการฝ่ายปกครอง
3. พระสงฆ์ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักในสังคมสุโขทัย วัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางของคนไม่จำกัดฐานะหรือเพศ พระมหากษัตริย์เป็นผู้อุปถัมภ์ พระพุทธศาสนา จึงปกป้องคุ้มครองและอุปถัมภ์พระสงฆ์ด้วย กษัตริย์ เจ้านายหรือขุนนาง และพระสงฆ์ จัดเป็นชนชั้นปกครอง
4. ประชาชน คำที่นำมาใช้เรียกชนชั้นนี้ ได้แก่ ท่วย ลูกบ้าน ลูกเมือง ไพร่ ไพร่ฟ้าข้าไท ประชาชนจัดเป็นชนชั้นถูกปกครอง ในยามสงบเป็นพลเรือน มีหน้าที่ประกอบอาชีพเลี้ยงดูครอบครัว และจะต้องสละ

แรงงานของตนทำงานให้แก่อาณาจักรที่เป็นสาธารณะและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ในยามสงครามชายฉกรรจ์จะต้องเป็นทหารเข้าร่วมต่อสู้ป้องกันอาณาจักร ประชาชนหรือไพร่เป็นชนกลุ่มใหญ่ของสังคม

ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ถือเป็นยุคทองของสมัยกรุงสุโขทัย เนื่องจากได้เกิดแบบแผนความเจริญทางวัฒนธรรมที่เป็นของไทย ซึ่งความเจริญทางวัฒนธรรมดังกล่าว มีความเกี่ยวข้องกับ 3 รูปแบบ คือ พุทธศาสนา ภาษาไทย และศิลปะ

พระพุทธรูปมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพระพุทธรูปลัทธิลังกาวงศ์ จนกลายเป็นวิถีชีวิตของประชาชน โดยมีวัดเป็น ศูนย์ กลางทางด้านกิจกรรมของชุมชน มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่และสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรมแก่ประชาชน และมีอิทธิพลต่อคติการปกครอง ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับชีวิต ระเบียบทางสังคมและศิลปะ

งานสร้างสรรค์ทางศิลปะของกรุงสุโขทัย เช่น พระพุทธรูป เจดีย์จิตรกรรม มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปเป็นสำคัญโดยดัดแปลง รูปแบบศิลปกรรมจากขอม ให้มีลีลาอ่อนช้อยงดงาม ตัวอย่างเช่น พระพุทธรูปปางลีลา ยิ่งกว่านั้นแล้วพุทธศาสนายังมีบทบาทสำคัญต่องานสร้างสรรค์ ทางวรรณกรรมด้วย ดังตัวอย่าง บทพระราชนิพนธ์ของพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) คือไตรภูมิพระร่วง

นอกจากนั้นแล้วเอกลักษณ์ อย่างหนึ่งที่สำคัญของสมัยสุโขทัย คือภาษาไทย โดยในสมัยพ่อขุนรามคำแหง มีการประดิษฐ์อักษรไทย ขึ้นจากเดิมที่เคยใช้ภาษาสันสกฤตหรือภาษาขอม อักษรไทยดังกล่าวนิยมใช้กันสืบต่อมาจนปัจจุบัน

1. สาขาศิลปะ (The Arts) ไต่แก

ภาษาตัวอักษรไทยเรียกว่า ลายสือไทย พ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์ขึ้น เมื่อ พ.ศ. 1826 ตัวอักษรไทยที่พ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์ ส่วนภาษาสุโขทัย มีความเป็นเอกลักษณ์ที่คนจากที่อื่นๆ ได้ฟังอาจสงสัยเพราะมองว่าเป็นคำพูดเหน่อๆ เหมือนกับที่คนกรุงเทพฯ บอกว่าสุพรรณบุรี อีสาน ปักข์ใต้ คำเมือง เหน่อ แต่ก็ถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่ เป็นเสน่ห์ของความเป็นไทย นอกจากสำเนียงที่เหน่อแล้ว เรายังมีคำศัพท์หลายคำที่แตกต่างไปจากที่อื่น ซึ่งตอนนี้ภาษาและสำเนียงสุโขทัยอาจจะค่อยๆ เลือนหายไป

ค	ก	ข	จ	ฉ	ช	ด	ต	บ	ป	พ	ม	ย	ร	ล	ว	ฮ
ช	ข	ค	ก	ข	จ	ฉ	ช	ด	ต	บ	ป	พ	ม	ย	ร	ล
ด	ต	บ	ป	พ	ม	ย	ร	ล	ว	ฮ	ค	ก	ข	จ	ฉ	ช
ค	ก	ข	จ	ฉ	ช	ด	ต	บ	ป	พ	ม	ย	ร	ล	ว	ฮ
ค	ก	ข	จ	ฉ	ช	ด	ต	บ	ป	พ	ม	ย	ร	ล	ว	ฮ
ค	ก	ข	จ	ฉ	ช	ด	ต	บ	ป	พ	ม	ย	ร	ล	ว	ฮ
ค	ก	ข	จ	ฉ	ช	ด	ต	บ	ป	พ	ม	ย	ร	ล	ว	ฮ

ที่มา : <https://sites.google.com/site/nylove562/phasasukhothay>

วรรณคดี วรรณคดี หมายถึง หนังสือที่แต่งขึ้นอย่างมีศิลปะ อาจเป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรอง มีความงดงามทางภาษา ถ่ายทอดความสะเทือนใจ ความนึกคิด และจินตนาการของผู้แต่งออกมาได้อย่างครบถ้วน ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการ มีอารมณ์ร่วมไปกับผู้แต่งด้วย วรรณคดีสมัยสุโขทัยที่มีอยู่ในปัจจุบัน มี 4 เรื่อง คือ 1. ศิลจารึกหลักที่ 1 (ศิลจารึกของพ่อขุนรามคำแหง) 2. สุภาสิตพระร่วง (บัญญัติพระร่วง) ผู้แต่งคือ พระวรวงศ์วิสิฐซึ่งเป็นการ

รวบรวมคำสอนของกษัตริย์สุโขทัย“พระร่วง” ที่ทรงสั่งสอนประชาชนให้ทำความดี มีความประพฤติถูกต้องเหมาะสม 3. เตรภูมิภกา (ไตรภูมิพระร่วง) ผู้แต่งคือพญาลิไท ทรงมี วัตถุประสงค์ 2 ประการคือ ประการแรกเพื่อเทศนาถวายพระมารดา ประการสองทรงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นธรรมแก่บุคคลทั่วไป บุคคลที่ได้ฟังไตรภูมิล้วนแต่ตั้งใจชาติหน้าจะได้ไปเกิดในสมัยพระศรีอารียะโดยไตรภูมิพระร่วงแบ่งออกเป็น 11 กัณฑ์หรือบท กล่าวถึงภูมิทั้งสาม คือ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุณภูมิ และการเวียนว่ายตายเกิด 4. นางนพมาศ (ตำรับทำวศรจุฬาลักษณ์) ผู้แต่งคือนางนพมาศ ผู้เกิดในตระกูลพราหมณ์ ลักษณะเป็นร้อยแก้ว โคลงสี่สุภาพและกลอน เป็นการกล่าวถึงชาติและภาษาต่างๆ ต่อมาสรรเสริญพระเกียรติสมเด็จพระร่วงเจ้า

สถาปตยกรรมในสมัยสุโขทัย เป็นแบบอย่างที่มีแบบแผนชัดเจนและได้มีการสร้างสรรค์รูปแบบให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ที่เห็นชัดเจนเป็นสุโขทัยแท้ คือ ทรงดอกบัวตูมหรือเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ที่วัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย ประติมากรรม พระพุทธรูปมีรูปร่างลักษณะที่งดงาม ทรวดทรงกิริยาท่าทางอ่อนช้อยมีเครื่องประดับตกแต่งด้วยชฎาทิ้งดงาม ซึ่งแตกต่างจากยุคสมัยอื่นๆ อย่างชัดเจน โดยเฉพาะพระเศวตจะมีเปลวเป็นเอกลักษณ์งานจิตรกรรม งานจิตรกรรมสมัยสุโขทัย มีทั้งภาพลายเส้นและภาพสีฝุ่น เช่น จิตรกรรมงานเขียนลายเส้นเรื่องชาดก สลักบนหินชนวนที่ผนังอุโมงค์ ในวัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย และภาพจิตรกรรมฝาผนัง ใช้สีแดง ดำ ขาว เป็นหลัก เช่น ภาพเขียนที่วัดเจดีย์แถมเมืองศรีสขณาถัย

2. สาขามนุษยศาสตร์ (The Humanities) ไคแก ขนบธรรมเนียม ประเพณี ปรัชญา คานิยมในสังคม ฯลฯ

ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของคนในสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีในสมัยสุโขทัยจะเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากคนไทยในกรุงสุโขทัยนับถือพระพุทธศาสนากันอย่างกว้างขวาง ทำให้พระพุทธศาสนาเข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสุโขทัยอย่างมากมาย เช่น ประเพณีการสร้างวัดในเขตพระราชวัง ประเพณีทำบุญเข้าพรรษา ออกพรรษา รักษาศีล ฟังเทศน์ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น ขนบธรรมเนียมประเพณีของสุโขทัยเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ การละเล่นรื่นเริง ประเพณีการเผาเทียนเล่นไฟ และพระราชพิธีต่าง ๆ เช่น พระราชพิธีลอยพระประทีป

3. สาขากีฬาและนันทนาการ (The Sport and Recreation) ในสมัยกรุงสุโขทัยบ้านเมืองมีศึกสงครามอยู่เนืองๆ การศึกสงครามเป็นเหตุให้พระมหากษัตริย์ ทหาร ประชาชนทั้งปวง ต้องฝึกฝนร่างกายและจิตใจให้แข็งแรง กล้าหาญ มีระเบียบวินัย และมีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ลักษณะของการเตรียมกำลังคนให้พร้อมเป็นลักษณะของการฝึกฝนการต่อสู้ป้องกันตัวในแบบต่างๆ ที่จะต้องใช้ในการทำศึกสงคราม เช่น การฝึกการต่อสู้ด้วยมือเปล่า อันได้แก่ มวยไทยและมวยปล้ำ การฝึกการต่อสู้โดยใช้อาวุธจำลองแทนอาวุธจริงที่เรียกกันว่า “กระบี่กระบอง” อันได้แก่ การฝึกการต่อสู้ด้วยดาบ หอก แหวน หลาว ทวน ง้าว ธนู โล่ ดั้ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี มวยไทย มวยปล้ำ กระบี่กระบอง การเล่นต่อสู้บนหลังช้าง ต่อสู้บนหลังม้า แข่งม้า แข่งช้าง แข่งเรือ โคน (ซึ่งช้างตีคี่) คี่ม้า (ซึ่งม้าตีคี่) คี่คน (คนวิ่งตีคี่) เล่นเบี้ย และคนเล่นว่าว

4. สาขาช่างฝีมือ (The Practical Craft) ในสมัยสุโขทัยมีชื่อเสียงเกี่ยวกับงานฝีมือการทำทอง หลักฐานการใช้ทองคำเป็นเครื่องราชบรรณาการ และการสร้างพระพุทธรูปด้วยทองคำ รวมทั้งภาชนะอื่นๆ เช่น ตลับและผอบเล็กๆ สำหรับใช้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หรือทำเป็นเจดีย์ขนาดเล็ก และเครื่องประดับ เช่น แหวน ต่างหู กำไล ฯลฯ แหล่งทองคำในสมัยนั้น ส่วนหนึ่งได้มาจากเมืองบางสะพาน ซึ่งปัจจุบันเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และอีกส่วนหนึ่งนำเข้ามาจากประเทศจีน ทองสุโขทัยมีชื่อเสียงด้านความสวยงาม ความประณีต

ละเอียด จนทำให้ผู้ที่ต้องมนต์หลงเสน่ห์ในทองคำต่างไฝฝืนที่จะครอบครอง นอกจากนี้ยังมีงานเครื่องสังคโลก งานผ้าทอตีนจกดินทอง

5. สาขาหัตถกรรมศิลป์ (Domestic Arts) ไตแก ความรู้เรื่องอาหาร เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ความรู้เรื่องบาน เรืองผา การตอนรับแขก การดูแลเด็ก

ลักษณะการแต่งกายของผู้หญิง

ผม ผมยาวเกล้ามวยบนศีรษะ มีพวงดอกไม้หรือพวงมาลัยสวมรอบมวย หรือไว้ผมแสด กลาง รวบผมไว้ท้ายทอย มีเกี้ยวหรือห่วงกลมคล้องตรงที่รวบ

เครื่องประดับ กรองคอ รัตแขน กำไลมือและกำไลเท้า เครื่องปักผมเป็นเข็มเงิน เข็ม ทอง ใสแหวน รัตเกล้า

เครื่องแต่งกาย นุ่งผ้าซิ่นหรือผ้าถุงยาวกรอมถึงข้อเท้า



https://www.baanjomyut.com/library_2/history_of_costume/02_5.html

ลักษณะการแต่งกายของผู้ชาย

ผม มุ่นผม หรือปล่อยผมเมื่อยามพักผ่อนอยู่บ้าน

เครื่องประดับ กษัตริย์จะสวมเทริด กำไล เพชร พลอยสี

เครื่องแต่งกาย นุ่งกางเกงครึ่งน่อง แล้วนุ่งผ้าถกเขมร หรือหยักรั้งทับกางเกงอีกที ต่อมาประยุกต์เป็นนุ่งสั้น และทิ้งหางเหน็บ เรียกว่ากระเบนเหน็บ หรือนุ่งแบบโรยเชิง สวมเสื้อ คอ กลมหรือไม่สวม



https://www.baanjomut.com/library_2/history_of_costume/02_5.html

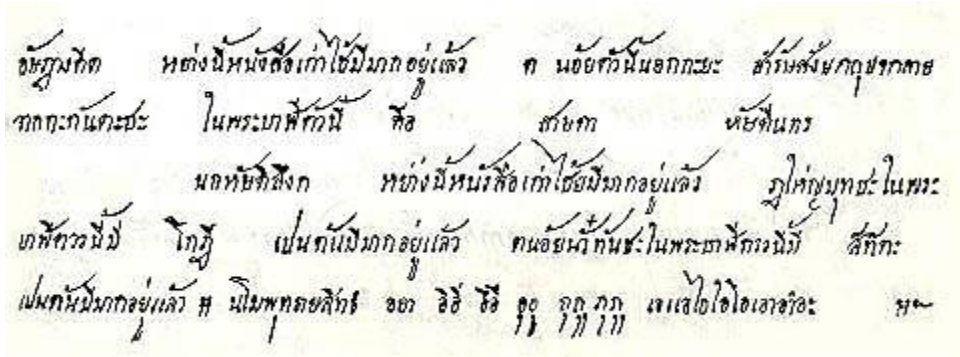
สมัยกรุงศรีอยุธยา

ในราวปี พ.ศ. 1893 เมื่อกรุงสุโขทัย เริ่มเสื่อมอำนาจลง หัวเมืองต่าง ๆ จึงแข็งข้อ เมืองอู่ทอง ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของกรุงสุโขทัยเป็นเมืองใหญ่ พระเจ้าอู่ทอง จึงเริ่มสะสมกองกำลัง และเป็นผู้นำคนไทย ที่อาศัยอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง และตอนล่าง ได้สถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นอิสระจากสุโขทัย พระเจ้าอู่ทองทรงเป็นปฐมกษัตริย์ในราชวงศ์อู่ทอง ทรงพระนามว่า สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1

สังคมไทยในสมัยอยุธยา ประกอบด้วยบุคคล 5 กลุ่ม ได้แก่ พระมหากษัตริย์ และเจ้านายชั้นสูง ขุนนาง ไพร่ ทาส และผู้ที่ได้รับการยกย่องเลื่อนใสจากคนทุกกลุ่ม คือ พระสงฆ์

1. สาขาศิลปะ (The Arts) ได้แก่

ภาษา ภาษาดั้งเดิมของกรุงศรีอยุธยาปรากฏอยู่ในโองการแช่งน้ำ ซึ่งเป็นร้อยกรองที่เต็มไปด้วยฉันทลักษณ์ที่แพร่หลายแถบแคว้นสองฝั่งลุ่มแม่น้ำโขงมาแต่ดึกดำบรรพ์ รูปแบบตัวหนังสือไทย ได้มีการพัฒนามาตามลำดับในสมัยอยุธยาช่วงหลังถือว่าใน รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นยุคทองของกรุงศรีอยุธยา มีความเจริญสูงสุดในทุกด้าน ตำราต่าง ๆ เกี่ยวกับภาษาไทย ได้อ้างลักษณะตัวหนังสือไทยสมัยนี้ให้ดูเป็นหลัก ลักษณะรูปร่างตัวหนังสือไทย ได้พัฒนามาจนเป็นแบบใกล้เคียงกับตัวหนังสือที่ใช้เขียนในปัจจุบัน หนังสือที่เด่นคือ หนังสือจินดามณีเป็นหนังสือแบบเรียนเก่าแก่มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีเนื้อหาครอบคลุมเรื่อง การใช้ สระ พยัญชนะ วรรณยุกต์ การผันอักษร อักษรศัพท์ อักษรเลข การสะกดการันต์ การแต่งคำประพันธ์ ชนิดต่าง ๆ และกลบท ปรากฏกลบท อยู่ 60 ชนิดและการพิมพ์หนังสือไทย เริ่มมีขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อปี พ.ศ.๒๒๐๕ โดยมีขียนนารีคาทอลิกฝรั่งเศส ได้มีการพิมพ์คำสอนทางคริสตศาสนา เป็นภาษาไทย จำนวน ๒๖ เล่ม หนังสือไวยากรณ์ไทยและบาลี ๑ เล่ม และพจนานุกรมไทยอีก ๑ เล่ม มีการตั้งโรงพิมพ์ขึ้นที่เมืองลพบุรี



ตัวอักษรในหนังสือจินตามณี

แหล่งที่มา : http://www.thailaws.com/historythailand/thailand_letter_5.htm

วรรณกรรม ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีนั้น กรุงศรีอยุธยารุ่งเรืองมากที่สุด ผู้เขียนวรรณกรรมสมัยเก่ามักจะขึ้นต้นเรื่องด้วยคำยกย่องพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ไทย และสรรเสริญความงามความเจริญของเมืองไทย เช่น ลิลิตพระลอ ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณคดีชิ้นเอก สันนิษฐานว่าแต่งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ และขุนช้างขุนแผน จัดเป็นวรรณกรรมที่มีความหมายเกี่ยวกับความเป็นระเบียบในการกินอยู่ ซึ่งนับเป็นความเจริญทางวัตถุ เช่นตอนชมเรือนขุนช้าง

2. สาขามนุษยศาสตร์ ได้แก่

ขนบธรรมเนียม ประเพณี

ชีวิตชาวอยุธยาผูกพันกับน้ำมาแต่สมัยโบราณ เพราะสภาพพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่ราบลุ่มที่มีทั้งแม่น้ำหลายสาย ที่แตกย่อยออกเป็นลำคลองสายเล็กสายน้อยชอกซอนไปทุกๆ ที่ การสัญจรและกิจกรรมต่างๆ ที่อยู่ในชีวิตประจำวัน จึงเกี่ยวกับน้ำอย่างแยกกันไม่ออก เมื่อถึงหน้าน้ำหลากชาวบ้านต่างพากันพายเรือไปวัดไปวา ประเพณีสำคัญที่นับเป็นพระราชพิธีสมัยกรุงศรีอยุธยา จากประวัติศาสตร์กล่าวไว้ว่า เป็นประเพณีที่จัดให้มีขึ้นเป็นประจำทุกปี และในสมัยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งเป็นยุคที่กรุงศรีอยุธยาเจริญรุ่งเรืองอย่างสูงสุดคือกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ประเพณีเดือนสิบเอ็ด เดือนสิบเอ็ดนี้ สมัยกรุงศรีอยุธยามีพิธีแผ่นดินที่สำคัญมากอยู่พิธีหนึ่ง คือ พิธีแข่งเรือ ประเพณีลอยกระทงในเดือนสิบสอง

3. สาขากีฬาและนันทนาการ (The Sport and Recreation)

การฝึกฝนการต่อสู้ป้องกันตัวของชาวกรุงศรีอยุธยา แสดงออกมาในลักษณะของการเล่นต่อสู้ป้องกันตัวลักษณะต่างๆ เช่น มวยไทย มวยปล้ำ กระบี่กระบอง ขี่ช้าง ขี่ม้า แข่งเรือ

4. สาขาช่างฝีมือ (The Practical Craft)

ช่างฝีมือประเภทต่างๆ ได้แก่ ช่างไม้ ช่างก่ออิฐถือปูน ช่างหล่อ ช่างแกะสลัก ช่างตีเหล็ก ช่างทองรูปพรรณ ช่างเขียน ช่างเงิน ช่างทอง ช่างทำเครื่องประดับ ช่างแกะสลัก ช่างหล่อ ช่างหล่อพระพุทธรูป ช่างทำเครื่องเคลือบ เครื่องทองเหลือง เครื่องปรอท ช่างหล่อเหล็ก ช่างตีเหล็ก ช่างปั้นเครื่องดินเผา ช่างเลื่อย ช่างกลึง ช่างกระเบื้อง ช่างทำเครื่องจักรสาน ช่างปูน ช่างบุ ช่างทำกระดาด

5. สาขาคหกรรมศิลป์ (Domestic Arts)



การแต่งกายสมัยอยุธยา

https://www.baanjomjut.com/library_2/history_of_costume/02_5.html

ผู้หญิง

ผม ยังคงเกล้าผม การเกล้ามี 2 แบบ คือ เกล่าวัวท้ายทอย และเกล้าสูงบน(หนูนหยิก) ศีรษะมีเครื่องประดับ เรียกว่า เกี้ยว เป็นเครื่องรัดมวยผม

เครื่องประดับ สร้อยตัว สร้อยข้อมือ กำไล ต่างหู

เครื่องแต่งกาย นุ่งขึ้นจีบหน้า สวมเสื้อ แขนกระบอก คอกลม ผ่าหน้า เสื้อ ยาวเข้ารูป มีผ้าคลุมสะโพกไว้ด้านใน ของตัวเสื้อ แต่ปล่อยชายออกด้านนอก ต่อมาได้ต่อเข้ากับตัวเสื้อ เป็น ชายเสื้อลงมาอีกทีหนึ่ง

ผู้ชาย

ผม มหาดเล็กและคนรับใช้ตัดผมสั้น ชายยังคงเกล้าผมกลางกระหม่อมเช่นเดียวกับ หญิง

เครื่องแต่งกาย นุ่งกางเกงยาวลงมาแค่หน้าแข้ง ปลายขาเรียวเล็กกว่าเดิม นุ่งผ้าหยักรั้ง แบบเขมรซ้อนทับกางเกง ชายผ้ายาวเสมอเข่า ใช้ผ้าคาดเอว สวมเสื้อคอแหลม แขนยาวจรดข้อมือ ผ่าอก สบายซ่ายทับสบขวา มีผ้ากั้นตรง ปลายแหลม คอ สบายหน้า และชายเสื้อ

เครื่องประดับ จากหลักฐานการขุดกรุใต้พระปรางค์วัดราชบูรณะพบว่า ส่วนบนของ มงกุฎที่ครอบมวยพระเศียร ของกษัตริย์ พาทูร์ตหรือทองกร เครื่องประดับศีรษะอีกด้วยลวดทองคำ

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ภายหลังจากกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าและถูกทำลายเสียหายอย่างมาก ใน พ.ศ. 2310 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้เอกราชและทรงโปรดให้ตั้งเมืองหลวงที่กรุงธนบุรีเนื่องจากมีความเหมาะสม มากกว่าการฟื้นฟูบูรณะกรุงศรีอยุธยาขึ้นมาใหม่ ครั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ ทรงพิจารณาเห็นว่าเมืองธนบุรีนั้นมีความเหมาะสมในช่วงทำการศึกสงครามแต่ต่อมาบ้านเมืองมีความเจริญก้าวหน้ามากจึงเกิดปัญหาต่างๆ จึงทรงย้ายเมืองมาตั้งทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา อันมีชื่อตั้งเดิมว่า บางกอก ท่าเลที่พอจะสร้างเมืองได้คือบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน และสร้างพระบรมมหาราชวัง วัดและสถานที่ราชการอันเป็นขึ้นภายในบริเวณคูเมือง และ สร้างวังบรรดาเจ้านายต่างๆ และวัดวาอารามบริเวณนอกคูเมือง

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 - 10

ทิศทางการพัฒนาประเทศ นับตั้งแต่เริ่มแผนพัฒนาฯ ภาครัฐได้บทรียนว่าการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย แม้จะทำให้เศรษฐกิจของประเทศจะขยายตัวในอัตราสูง แต่ต้องแลกด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ การผลิตในภาคอุตสาหกรรมยังต้องพึ่งพาอาศัยเทคโนโลยีและทุนจากต่างประเทศ ปัญหาดังกล่าวได้มีการปรับปรุงแก้ไขมาเป็นลำดับโดยในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ได้เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงแผนพัฒนาฯ ซึ่งถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนครั้งแรก และในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 และ 7 ได้มีแนวคิดของการพึ่งตนเองและการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง รวมทั้งในภาคเกษตรกรรมได้มีการปรับฐานการผลิต โดยมีส่วนแบ่งของแนวคิดเกษตรยั่งยืนในสัดส่วนร้อยละ 25 และในแผนพัฒนาฉบับที่ 8 ได้มุ่งที่คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา แนวคิดดังกล่าวได้เคลื่อนตัวต่อเนื่องจนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 การยึดถือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการเคลื่อนตัวของกระบวนทัศน์ทางเลือกที่มีอุดมคติในเรื่องของการสร้างความสุขให้กับคนในสังคม ซึ่งแตกต่างจากการพัฒนาสู่ความทันสมัยที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ ทั้งแนวคิดการพัฒนากระแสหลักและการพัฒนาตามแนวทางเลือกยังปรากฏอยู่ด้วยกัน ผลการศึกษาข้างต้นนำไปสู่มิติใหม่ของการพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมคือ การแก้ไขในแนวทางของกฎหมาย แนวทางชุมชนและสังคม และแนวทางครอบครัว ซึ่งทั้ง 3 แนวทางล้วนมีความสำคัญโดยเฉพาะแนวทางชุมชนและสังคมเป็นแนวทางวัฒนธรรมที่มีความหมายในการกอบกู้ชุมชนสังคมให้มีความเป็นกลุ่ม มีมิติของการช่วยเหลือแบ่งปันและเอื้ออาทร เพื่อต่อสู้กับสังคมที่กำลังอยู่ในวิกฤตของความทันสมัย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) เป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา ประเทศที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมไทย และยังคงน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงมาเป็นหลักในการจัดทำ โดยมีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา มุ่งสู่สังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ 6 ยุทธศาสตร์ได้แก่ การสร้างความเป็นธรรมในสังคม การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน การสร้างความเข้มแข็งภาคเกษตรและความมั่นคงของอาหารและพลังงาน การปรับโครงสร้าง เศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน การสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความ มั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ.2560-2564 ได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 9-11 เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืดหยุ่นได้อย่างมั่นคงเกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน ในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ครั้งนี้ ได้จัดทำบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) ซึ่งเป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals : SDGs) รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ

เอกสารอ้างอิง

คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.(2553).สังคมและวัฒนธรรม.กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กระทรวงวัฒนธรรม.(2552). ศิลปวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) การแต่งกาย

การแต่งกายในสมัยรัตนโกสินทร์ระยะเริ่มแรกยังคงรับช่วงต่อจากสมัยอยุธยาตอนปลายเนื่องจากคนไทยในสมัยนั้นมาจากกรุงศรีอยุธยา หน้า 4

กรมศิลปากร.(2525).ศิลปวัฒนธรรมไทยเล่มที่ 3 ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ

บทที่ 3

ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ประจำบท

เมื่อได้ศึกษาเนื้อหาในบทนี้แล้ว นักศึกษาสามารถ

1. บอกถึงประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาคเหนือได้
2. บอกถึงประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้
3. บอกถึงประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาคใต้ได้
4. บอกถึงประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นในภาคกลางได้
5. เข้าใจลักษณะพื้นฐานของประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เด่นๆในแต่ละภูมิภาค

ความนำ

ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันเกิดจากการพัฒนา การปรับตัว ปรับวิธีชีวิตของคนในแต่ละภูมิภาคที่ประกอบด้วยคนไทยที่นับถือศาสนาแตกต่างกัน มีระบบแนวคิด ความเชื่อต่างๆ ขึ้นอยู่กับความหลากหลายชาติพันธุ์ที่อยู่ร่วมกันในประเทศไทย เช่น คนไทยภูเขา คนไทยเชื้อสายจีน คนไทยภาคกลาง คนไทยเชื้อสายอินเดีย ประเพณีและภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงการอยู่ร่วมกันของคนไทยกับสภาพภูมิศาสตร์ที่เป็นแหลมทอง มีทะเลกว้างใหญ่ขนาบอยู่ทั้งสองข้าง มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งในทะเล บนแผ่นดิน แม่น้ำลำคลอง และภูเขา

ประเพณีไทยภาคเหนือ

1. ประเพณีตรุษสงกรานต์
2. ประเพณีรดน้ำดำหัว
3. ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ
4. ประเพณีปอยส่างลอง
5. ประเพณียี่เป็ง
6. ประเพณีงานปอยหลวง
7. ประเพณีเลี้ยงผี
8. ประเพณีบูชาอินทขีล
9. ประเพณีแข่งเรือล้านนา
10. ประเพณีลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ
11. ประเพณีสลากย้อม
12. ประเพณีสงกรานต์พระบรมธาตุหริภุญชัย และอื่นๆ

ประเพณีไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. ประเพณีผูกเสี่ยว
2. ประเพณีสงกรานต์
3. ประเพณีฮีตสิบสอง คองสิบสี่
4. ประเพณีไหลเรือไฟ
5. ประเพณีงานบุญผะเหวด
6. ประเพณีแห่ผีตาโขน
7. ประเพณีบุญบั้งไฟ

8. ประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้ง
9. ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง
10. ประเพณีแห่เทียนพรรษา และอื่นๆ

ประเพณีไทยภาคใต้

1. ประเพณีบุญเดือนสิบ
2. ประเพณีชักพระ
3. ประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ
4. ประเพณีตักบาตรรูปเทียน
5. ประเพณีกินเจ
6. ประเพณีมงคลสมรส
7. ประเพณีเผาศพ และอื่นๆ

ประเพณีไทยภาคกลาง

1. ประเพณีสงกรานต์
2. ประเพณีลอยกระทง
3. ประเพณีทำบุญวันมาฆบูชา
4. ประเพณีทำบุญวันวิสาขบูชา
5. ประเพณีทำบุญวันเข้าพรรษา
6. ประเพณีหล่อเทียนเข้าพรรษา
7. ประเพณีทำบุญวันออกพรรษา
8. ประเพณีทำบุญวันธรรมสวนะ
9. ประเพณีทำบุญวันสารท
10. ประเพณีถวายผ้าอาบน้ำฝน
11. พระราชพิธีแรกนาขวัญ

12. ประเพณีเทศน์มหาชาติ
13. ประเพณีทอดกฐิน
14. ประเพณีทอดผ้าป่า
15. ประเพณีทำบุญขึ้นบ้านใหม่
16. ประเพณีการสมรส
17. ประเพณีส่งตัวในงานมงคลสมรส
18. ประเพณีการบวช
19. ประเพณีการจัดงานศพ
20. ประเพณีรับบัวหรือโยนบัว
21. ประเพณีตักบาตรดอกไม้
22. ประเพณีตักบาตรเทโว
23. ประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ
24. ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ
25. ประเพณีนมัสการรอยพระพุทธรบาท
26. ประเพณีสลากภัต
27. ประเพณีกำฟ้า
28. ประเพณีทิ้งกระจาด
29. ประเพณีแข่งขันเรือยาว
30. ประเพณีวิ่งควาย และอื่นๆ

หนังสืออ้างอิง

บรรเทิง พาพิจิตร.(2549).*ประเพณี วัฒนธรรมไทยและคติความเชื่อ*.กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์

บทที่ 4

คุณค่าทางวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ประจำบท

เมื่อได้ศึกษาเนื้อหาในบทนี้แล้ว นักศึกษาสามารถ

1. บอกถึงคุณค่าของวัฒนธรรมไทย
2. บอกถึงคุณค่าและ ความสำคัญของภูมิปัญญาไทย
3. บอกถึงรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้
4. เข้าใจแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

ความนำ

การศึกษาเรียนรู้คุณค่าทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ศึกษาและทำงานเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เพราะเนื่องจากการทราบคุณค่าของวัฒนธรรมนั้น จะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่ถูกต้อง และเกิดประโยชน์สูงสุด คุณค่าทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นจากประสบการณ์ การเรียนรู้จึงทำให้การกำหนดคุณค่าทางวัฒนธรรมนั้นมีความแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ สติปัญญา ของคนแต่ละคนในสังคมรวมถึงบริบทโดยรอบของสังคมนั้นๆ ทรัพยากรวัฒนธรรมทุกประเภทมีคุณค่าและความหมาย ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมมนุษย์ทั้งในอดีต และปัจจุบัน คุณค่าและความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นมักมีได้หลายด้าน การศึกษาเพื่อให้ ทราบถึงคุณค่า และความหมายของทรัพยากร จะทำให้สามารถประเมินแนวทางการจัดการทรัพยากร วัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ (เอกพล รัตนะ, 2560 หน้า 34) กฎบัตรประเทศไทยว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม(ปรับปรุงจากร่างกฎบัตรอโคโมสไทยเดิม) (2554) ได้ให้นิยามศัพท์ของ คุณค่าและการประเมินคุณค่าของมรดก วัฒนธรรมว่า เป็นสิ่งที่มีคุณค่าการประเมินคุณค่ามรดกวัฒนธรรม จึงเป็นขั้นตอนสำคัญใน กระบวนการอนุรักษ์ เพื่อนำมาจัดลำดับความสำคัญและนำมาใช้พิจารณาเลือกใช้วิธีการในการ อนุรักษ์และบริหารจัดการที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม ฉะนั้นการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมต้องพิจารณาว่ามรดกวัฒนธรรมนั้นมีคุณค่าโดดเด่นในด้านใดบ้าง เช่น ด้านสุนทรียภาพ ด้านโบราณคดี ด้านประวัติศาสตร์ ด้านวิชาการ ด้านสังคม เพื่อการวางแผนรักษาคุณค่าความสำคัญที่ เเด่นที่สุดเอาไว้ โดยยังคงคุณค่าความสำคัญในด้านที่รองลงมาด้วยตามความเหมาะสม ในกรณีที่ ประเมินคุณค่าแล้วว่ามี ความสำคัญระดับชาติหรือระดับท้องถิ่นควรได้รับการขึ้นทะเบียน หรือขึ้น บัญชีให้ได้รับการปกป้องคุ้มครอง

คุณค่าของวัฒนธรรมไทย

จันจิรา อุดม (2011) กล่าวว่าคุณค่าของวัฒนธรรมไทยมี 8 ประการ ดังนี้

1. ความรักความผูกพันในครอบครัว

2. ความเคารพกตัญญูต่อผู้ใหญ่และผู้มีพระคุณ
3. ความศรัทธาในการทำบุญให้ทาน
4. เอกลักษณ์ทางศิลปกรรม
5. พิธีกรรมที่สง่างามสร้างความสัมพันธ์
6. สามัคคีคือพลังของชุมชน
7. เอกลักษณ์ทางภาษา
8. การละเล่นและดนตรีพื้นบ้าน : ความสุข สนุกทริยภาพ

คุณค่าและ ความสำคัญของภูมิปัญญาไทย

สาธารณกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ (ม.ป.ป) กล่าวว่า คุณค่าของภูมิปัญญา ได้แก่ ประโยชน์และความสำคัญของภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษไทย ได้สร้างสรรค์ และสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง จากอดีตสู่ปัจจุบัน ทำให้คนในชาติเกิดความรักและความภาคภูมิใจ ที่จะร่วมแรงร่วมใจสืบสานต่อไปในอนาคต เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม ประเพณีไทย การมีน้ำใจ ศักยภาพในการประสานผลประโยชน์ เป็นต้น ภูมิปัญญาไทยจึงมีคุณค่า และมีความสำคัญ ดังนี้

1. ภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น
2. สร้างความภาคภูมิใจ และศักดิ์ศรี เกียรติภูมิแก่คนไทย
3. สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม
4. สร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน
5. เปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามยุคสมัย

การสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมสู่มูลค่า

ทุนทางวัฒนธรรม

ทุนทางวัฒนธรรม คือ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ แบ่งตามรูปธรรมและนามธรรมออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือที่จับต้องได้ (Tangible) และที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) ซึ่งกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้กำหนดไว้มี 6 สาขา ได้แก่ 1) ภาษา และวรรณกรรมพื้นบ้าน 2) ศิลปะการแสดง 3) แนวทางปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล 4) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 5) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล และ 6) กีฬาภูมิปัญญาไทย นอกเหนือจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แล้ว ประเทศไทยยังมีมรดกทางศิลปวัฒนธรรม ในรูปแบบของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และงานศิลปกรรมต่างๆ ที่

บรรพบุรุษได้สรรค์สร้างสิ่งสมไว้สืบทอดมาเป็นมรดกวัฒนธรรมให้แก่อนุชนคนรุ่นหลัง ซึ่งมรดกวัฒนธรรมหลายอย่างของไทยนั้นยังได้ถูกขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกและตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติจากยูเนสโก นับเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีมูลค่ามหาศาลทุนทางวัฒนธรรมทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นต้นน้ำของห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ โดยเราสามารถนำทุนวัฒนธรรม เช่น เรื่องราว (Story) และเนื้อหา (Content) ของวัฒนธรรม มาสร้างความโดดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ของตน หรือใช้ทุนทางวัฒนธรรมสร้างความแตกต่างหรือจุดขายให้กับสินค้า เกิดเป็นสินค้า วัฒนธรรมและทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นแก่สินค้าและบริการ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม,2562)

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นรูปแบบสินค้าทางวัฒนธรรมที่ใช้ทุนทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและประเพณีเป็นหลัก ทุนดังกล่าวไม่เพียงนำเสนอในฐานะประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและประเพณีของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นอยู่จริง เช่นวัฒนธรรมที่ดำเนินอยู่จริง ณ เวลานั้นหรือโบราณสถานที่อยู่ในสภาพเดิมปราศจากการบูรณะ หากแต่ยังมีการสร้างใหม่ ประดิษฐ์หรือแต่งเติมเพื่อให้ทุนทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและประเพณีมีความงดงาม และสามารถเติมเต็มความทรงจำของนักท่องเที่ยวได้โดยไม่จำเป็นต้องเดินทางไปที่ชมแหล่งท่องเที่ยวที่แท้จริง เช่น การชมวิถีชีวิตคนในท้องถิ่นที่เก็บรักษาและรวมกันไว้ในรีสอร์ตเพื่อให้นักท่องเที่ยวชมถ่ายภาพเป็นที่ระลึก (บุญยสฤกษ์ อเนกสุข, 2559) นักท่องเที่ยวบางกลุ่มเป็นผู้นิยมบริโภควัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของตนจึงชื่นชอบและแสวงหาที่จะเรียนรู้และสัมผัสความแตกต่างทางวัฒนธรรม ทำให้ผู้ประกอบการด้านท่องเที่ยวได้สร้างกิจกรรมต่างๆที่ใช้ทุน ทางวัฒนธรรม สังคม ภูมิปัญญาและงานประเพณีเพื่อให้นักท่องเที่ยวพึงพอใจ จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) การท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรม (Culture Heritage Tourism)หรือการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agricultural Tourism) การท่องเที่ยวเชิงอาหาร (Food Tourism) การท่องเที่ยวในตัวเมือง (Urban Tourism) การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism) และการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Tourism) การท่องเที่ยวเชิงแสวงบุญ (Pilgrimage Tourism) การท่องเที่ยวรูปแบบเหล่านี้ล้วนใช้ทุนทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาเป็นหลักในการดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งสิ้น

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy)

"เศรษฐกิจสร้างสรรค์" คือ "การสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิดของมนุษย์" เป็นแนวความคิด ขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา (Education) การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และ การใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม เมื่อผสานกับความรู้

เทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่นำไปสู่ อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (Creative Industries) หรืออุตสาหกรรมการผลิตที่ต้องพึ่งพาความคิด สร้างสรรค์เป็นวัตถุดิบสำคัญ "เศรษฐกิจสร้างสรรค์" เป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีประวัติยาวนาน ซึ่งได้ถูกนำมา ใช้เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาประเทศของหลายประเทศชั้นนำของโลก เพื่อใช้เป็น แนวทางในการส่งออกวัฒนธรรมของประเทศไปสู่สากล โดยใช้วัฒนธรรมผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์ เป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม สร้างสรรค์สินค้าทางวัฒนธรรม เพื่อดึงเงินตรา จากต่างประเทศ กลับเข้ามา ผ่านอุตสาหกรรมการผลิตสินค้าและการท่องเที่ยว ที่ใช้ความคิด สร้างสรรค์พัฒนาสินค้าให้มีคุณภาพ ใช้ทรัพยากรน้อยแต่ได้มูลค่ามากขึ้น เป็นการช่วยกระจาย รายได้ไปสู่ประชาชนในวงกว้าง ประเทศไทยเอง มีภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสืบทอดมาเป็นงานช่างสิบหมู่ ทั้งงานประติมากรรม งานจิตรกรรม และงานประณีตศิลป์ อีกทั้งยังมีปัญหาท้องถิ่นที่สร้างงานศิลปหัตถกรรมที่ประณีตวิจิตรอันทรงคุณค่า ในแบบดั้งเดิมอยู่แล้ว อาทิ การทอผ้าไหม การทำเครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง แม้แต่งานจักสาน จากวัตถุดิบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ย่านลิเภา เส้นกก ใยตาล ไม้ไผ่ กระจูด ป่านศรนารายณ์ ผักตบชวา ฯลฯ คนไทยก็สามารถนำมาสร้างสรรค์ให้เกิดมูลค่าได้ทั้งสิ้น ตามแต่ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น แต่เมื่อนำภูมิปัญญาดั้งเดิมมาบวกเพิ่ม กับความคิดสร้างสรรค์ สร้างสรรค์ให้มีคุณค่าแตกต่างไปจากเดิม ก็ก่อให้เกิดสินค้าทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสูงกว่าเดิม หลายเท่าตัว เช่น จิม ทอมป์สัน ตำนานผ้าไหม แบรินด์ไทยในยุคแรกๆ ที่นำผ้าไหมมาออกแบบใหม่ให้โดดเด่น ทันสมัย กลายเป็นสินค้าสุดหรู ที่ทำตลาดไปทั่วโลก ตัวอย่างหัตถกรรมที่นำวัสดุธรรมชาติที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ มาปรับเปลี่ยนรูปแบบ จนได้รางวัลและประสบความสำเร็จประเทศไทยเอง มีภูมิปัญญาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากมรดกศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสืบทอดมาเป็นงานช่างสิบหมู่ ทั้งงานประติมากรรม งานจิตรกรรม และงานประณีตศิลป์ อีกทั้งยังมีปัญหาท้องถิ่นที่สร้างงานศิลปหัตถกรรมที่ประณีตวิจิตรอันทรงคุณค่าในแบบดั้งเดิมอยู่แล้ว อาทิ การทอผ้าไหม การทำ เครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องเงิน เครื่องทอง แม้แต่งานจักสานจากวัตถุดิบต่างๆ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม,2562)

การสร้างแบรนด์ชุมชน

แบรนด์ไม่ใช่แค่ชื่อ หรือโลโก้ของสินค้า แต่แบรนด์คือตัวตนของสินค้า ทำไมต้องสร้างแบรนด์ เพราะแบรนด์คือ เครื่องมือสื่อสารทางการตลาดที่สร้างความแตกต่างทางการแข่งขัน ทำให้เราอยู่เหนือคู่แข่ง อยู่เหนือสงคราม การตัดราคาทั้งปวง การ สร้างแบรนด์ คือ การสร้างภาพลักษณ์ของสินค้าออกไปสู่สายตาของผู้บริโภค สร้างการจดจำ ความน่าเชื่อถือในสินค้า ไม่ว่าสินค้านั้นๆ จะอยู่ในรูปแบบใดก็ตาม อาจอยู่ในรูปแบบผลิตภัณฑ์ การบริการ หรืออยู่ในรูปแบบของชุมชนท่องเที่ยว เมื่อผู้บริโภค เกิดความเชื่อมั่นก็จะสร้างโอกาส ทำให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยว นึกถึงเราเป็นอย่างแรก แต่ก่อนจะสร้างแบรนด์ ต้องสร้างจุดเด่น เน้นจุดขาย สร้างภาพลักษณ์ให้ชัดเจน เพื่อให้สินค้าเกิดความแตกต่าง ต้องรู้ก่อนว่าตัวเองเป็นใคร หาตัวตนที่แท้จริงให้เจอ ว่าเป็นชุมชนแบบไหน มีอัตลักษณ์และวิถีชีวิตท้องถิ่นอย่างไร จะขายอะไรให้ นักท่องเที่ยวและอีกหนึ่งสิ่งสำคัญก่อนการสร้างแบรนด์ คือ ต้อง

สร้างคุณภาพของสินค้าและบริการก่อน เพื่อให้แน่ใจว่า ผู้บริโภคจะได้รับสิ่งที่ดีที่สุดจากสินค้าและบริการของเรา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผลิตภัณฑ์หรือแบรนด์สินค้ามีอายุยืนยาว เมื่อชุมชนเจ้าของ ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ค้นหาตัวตนเจอแล้ว จะทำให้ภาพของแบรนด์นั้นๆ เด่นชัดขึ้น

เส้นทางการสร้างแบรนด์

สร้างโลโก้ (Logo) โลโก้ หรือสัญลักษณ์ที่เป็นตัวแทนของสินค้าบริการ องค์กร รวมถึงความรู้สึกด้วย ไม่ว่าจะเป็นชื่อสัญลักษณ์ที่เป็นโลโก้สีของแบรนด์ ซึ่งบางทีอาจต้องจดลิขสิทธิ์เอาไว้ เพื่อให้มีผลทางกฎหมาย ป้องกันการลอกเลียนแบบ เทคนิคการสร้างโลโก้ คือ ควรกำหนดเป้าหมายของโลโก้เอาไว้ว่า เมื่อผู้บริโภคเห็นแล้ว จะทำให้เขานึกถึงอะไร การออกแบบโลโก้ต้องสื่อให้เชื่อมโยงกับสินค้าและบริการของชุมชน

สร้างสโลแกน (Slogan) คำนิยาม หรือคำบรรยายสั้นๆ ที่จะบอกเล่าภาพลักษณ์ของชุมชน มีไว้เพื่อเกื้อหนุนตัวโลโก้ ทำให้ผู้บริโภคจดจำแบรนด์ได้ง่ายขึ้น ตัวอย่าง เช่น ชุมชนบ้านโคกโคไคร เป็นชุมชนที่รองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเลอย่างครบวงจรใช้สโลแกน "จริงใจ ติดดิน ผจญภัย ชาวประมง" เป็นการสร้างการรับรู้ บ่งบอกตัวตนความเป็นชุมชนบ้านโคกโคไคร

สร้างเรื่องราว (Brand Story) เรื่องราว คือ พลังเรื่องเล่าที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของแบรนด์ เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้แบรนด์ มีแต้มต่อเหนือกว่าคู่แข่ง หากแบรนด์ไหนมี "เรื่องเล่า" จะได้เปรียบในแง่ของการเป็นที่จดจำการดึงตำนานเรื่องราวและภูมิปัญญาของชุมชนที่มีอยู่มากมายมาถ่ายทอด บอกกล่าวถึงผลิตภัณฑ์และที่มาของชุมชนให้ผู้คนได้รู้จัก เป็นการเพิ่มเสน่ห์ให้กับแบรนด์ เรื่องราวที่ดีนั้นยังสามารถเชื่อมเข้าสู่อารมณ์ของผู้บริโภคได้ เป็นกุญแจสำคัญทางการตลาดที่สามารถดึงตัวตนของแบรนด์นั้นเข้าไปอยู่ในใจของผู้บริโภคได้ การบอกเล่าเรื่องราวที่เชื่อมโยงวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปในบรรจุภัณฑ์ด้วย จึงช่วยสร้างตราयीหรือสร้างแบรนด์ให้โดนใจผู้ซื้อหรือผู้บริโภคได้ดียิ่งขึ้น

สร้างการรับรู้แบรนด์ (Brand Awareness) สร้างการรับรู้แบรนด์ หรือทำให้แบรนด์เป็นที่รู้จักและจดจำทำให้ผู้บริโภคทราบว่า เราคือใคร เป็นสินค้าและบริการประเภทใด ได้มาตรฐานหรือรางวัลอะไรมาบ้าง โดยเลือกวิธีการสื่อสารและช่องทางที่เหมาะสม สร้างความคุ้นเคยระหว่างสินค้าและผู้บริโภค เมื่อได้ยินชื่อแบรนด์บ่อยๆ เขาจะจำได้ และจำได้เป็นชื่อแรกในที่สุด สร้างกลยุทธ์ (Strategy) สร้างกลยุทธ์ หรือเส้นทางในการสร้างแบรนด์อย่างชัดเจน ทำให้คนในชุมชนหรือองค์กรของเรา เข้าใจถึงเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่จะต้องร่วมเดินไปในทิศทาง

เดียวกัน เป็นเสมือนแผนที่หรือเส้นทางไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งจะทำให้เกิดความเชื่อมั่นในชุมชนหรือองค์กรมากยิ่งขึ้น อีกทั้งเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในตัวสินค้าและบริการ ทำให้ผู้บริโภคได้ทำความรู้จักกับเรามากขึ้น

สร้างการประชาสัมพันธ์ (Public Relations) ในยุคดิจิทัลนี้เราสามารถนำ Social media เป็นเครื่องมือหรือตัวช่วยในการประชาสัมพันธ์ให้แบรนด์เป็นที่รู้จัก ใช้ต้นทุนน้อยแต่กระจายการรับรู้ไปได้กว้างไกลไร้ขีดจำกัด ซึ่งรูปแบบที่ดีที่สุดของการตลาด คือ "การบอกต่อของผู้บริโภค" ภาพลักษณ์ของแบรนด์ที่แข็งแกร่งจะจุดประกายสร้างการบอกต่อได้ดีที่สุด

สร้างความพึงพอใจ (Customer Satisfaction) สร้างความพึงพอใจด้วยการพัฒนาสินค้าและบริการรวมถึงผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ ออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้โดนใจและเป็นທີ່จดจำ อีกทั้งเราควรศึกษาพฤติกรรมหรือวัฒนธรรมของกลุ่มเป้าหมาย ตรวจสอบความรู้สึกและความพึงพอใจของลูกค้าว่า "คุณค่าหรือประสบการณ์" ที่เรามอบให้ เป็นที่พอใจของลูกค้าหรือไม่ ใช้สิ่งที่ลูกค้าต้องการหรือยัง เพราะบางอย่างอาจเข้าใจไม่ตรงกัน หลังจากสิ้นสุดกิจกรรมในชุมชนควรสอบถามความคิดเห็นความพึงพอใจในตัวสินค้าหรือบริการหรือทำประเมินผล เช่น ให้นักท่องเที่ยวลงสมุดเยี่ยมกรอกแบบสอบถาม หรืออย่างน้อยอาจเข้าไปซักถามว่าขาดตกบกพร่องสิ่งใด และควรจะบันทึกเอาไว้เพื่อคราวหน้าจะได้ไม่ผิดพลาดซ้ำสองอีก เป็นการบันทึกประวัติลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวไปในตัว

สร้างความเชื่อมั่นและสร้างความจงรักภักดีต่อแบรนด์ (Brand Loyalty) การใส่ใจสร้างความใกล้ชิด สร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า ติดตามการใช้งานของสินค้า ทั้งเพื่อรักษาฐานลูกค้าเดิมและเติมความซื่อสัตย์ต่อแบรนด์ตลอดไป การที่ผู้บริโภครักและศรัทธาในแบรนด์หรือสินค้าของเรา ก็ยากที่จะเปลี่ยนใจไปใช้สินค้านี่ห้ออื่น เพราะมีความรู้สึกคุ้นเคยและซื้อสินค้านั้นด้วยความเคยชิน แบรนด์เป็นสิ่งที่ต้องใช้เวลาในการสร้าง เมื่อสามารถสร้างแบรนด์ให้เป็นที่จดจำโดยผ่านคุณภาพได้แล้ว ก็ต้องรักษาชื่อเสียงจนเป็นที่มั่นใจของลูกค้า สินค้าและบริการของชุมชนนั้นๆ ก็จะเข้าไปนั่งในใจของลูกค้า เกิดความจงรักภักดีต่อแบรนด์ ยกตัวอย่างเช่น สินค้าเดียวกัน เหมือนกันทุกประการ แต่ติดยี่ห้อหรือแบรนด์ต่างกัน แนนอนว่า แบรนด์ที่มีชื่อเสียงกว่าย่อมทำให้ลูกค้าตัดสินใจซื้อได้ง่ายกว่า เพราะลูกค้าให้ความเชื่อถือในชื่อเสียงของแบรนด์นั้นๆ ผู้บริโภคในยุคนี้นี้ต่างมองหาแบรนด์ที่มีคุณค่าทางจิตใจ และตัดสินใจซื้อสินค้าจากแบรนด์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมหรือช่วยให้สังคมดีขึ้น การทำให้ลูกค้าเชื่อมั่นในแบรนด์เป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้าจากความเชื่อใจ ทำให้แบรนด์นั้นๆ เข้มแข็งจนเป็นที่กล่าวถึงของลูกค้าต่อไป ขอกกล่าวถึงชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จจากการนำคุณค่าทางวัฒนธรรมมาเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างแบรนด์จากเรื่องราวของพื้นที่นั้นๆ เมื่อนึกถึงโนราภาคใต้ ชุมชนแรกที่เรานึกถึง คือ ชุมชนวิถีพุทธคลองแดน จังหวัดสงขลา "ดินแดน ๓ คลอง ๒ เมือง" เป็นชุมชนตัวอย่างที่ใช้ศิลปวัฒนธรรมโนราท้องถิ่น มาสร้างการท่องเที่ยวชุมชน จนประสบความสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

บุญยสฤกษ์ อเนกสุข. (2559). ยล เยี่ยม เยือน เหง้า : แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.
พิษณุโลก : รัตนสุวรรณการพิมพ์

เอกพล รัตน์ะ. (2560). คุณค่ามรดกวัฒนธรรมของภาพยนตร์ไทยที่ได้รับการขึ้นทะเบียน มรดกภาพยนตร์ของชาติ.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม : วิทยาลัยนวัตกรรมการ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ร่างกฎบัตรอิโคโมสไทย. (2554). http://www.icomosthai.org/THcharter/63546_Charter_updated.pdf

บทที่ 5

แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับอุตสาหกรรมบริการด้วยวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ประจำบท

เมื่อได้ศึกษาเนื้อหาในบทนี้แล้ว นักศึกษาสามารถ

1. บอกถึงความหมายของการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การประยุกต์ การผลิตซ้ำ การสร้างใหม่
2. บอกถึงแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับอุตสาหกรรมบริการด้วยวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยในแต่ละภาคได้
3. วิเคราะห์แนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับอุตสาหกรรมบริการด้วยวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

บทนำ

งานวัฒนธรรม คือ การสร้างสำนึกของการสืบทอดคุณค่าแบบประเพณี ปรับเปลี่ยนให้ เข้ากับยุคสมัยในปัจจุบันซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สร้างความเชื่อมั่นให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจในตนเอง และค้นหาแนวทางการ พัฒนาที่นำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในที่สุด โดยวิธีการกับเป้าหมายของการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม จะต้องสอดคล้องกันโดยกระบวนการดำเนินงานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งออกได้เป็น 4 ส่วน คือ 1) การอนุรักษ์ ซึ่งเป็นการรักษาภูมิปัญญาที่มีอยู่แล้วให้ดำรงอยู่ต่อไป 2) การฟื้นฟู เป็นการรื้อฟื้นภูมิปัญญาที่ชบเซา ลงให้กลับมามีบทบาทอีกครั้ง 3) การประยุกต์คือการพัฒนาภูมิปัญญาในฐานะทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการนำวัฒนธรรมมาเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ เพื่อให้ภูมิปัญญาอยู่รอดได้ในสังคมปัจจุบันซึ่งเป็นสังคมทุนนิยม 4) การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (สุธิตา บุญยาศิตย, 2558 หน้า 26) และ 5) การสร้างใหม่

การอนุรักษ์

การเก็บรวบรวมโบราณวัตถุ สิ่งของเครื่องใช้ เรื่องราวจากคำบอกเล่า คำสอน นิทาน การละเล่น ที่ทำอยู่ในปัจจุบันมักถูกจำกัดอยู่ในศูนย์กลางของเมือง สถาบันการศึกษา หรือ หน่วยงานอื่นๆ ในภาครัฐ ด้วยทางราชการมักคิดว่าชาวบ้านไม่เห็นคุณค่า ไม่รู้จักดูแลรักษาสิ่งเหล่านี้ ถ้าปล่อยไว้จะสูญหายหมด ทั้งที่ในความจริงมีเอกชนจำนวนมากที่ดำเนินการเหมือนกับทางภาครัฐได้ ด้วยใจรัก ไม่ได้หวังผลตอบแทนหรือประโยชน์ทางการค้า นอกจากนี้ยังมีอีกหลายคนที่สนใจจะทำ แต่ไม่สามารถทำได้ เนื่องจากขาดการสนับสนุน หากชาวบ้านและชุมชนได้รับการส่งเสริมพวกเขาก็ยินดี ที่จะอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง เช่นเดียวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ประเพณี การละเล่น ดนตรี ศิลปหัตถกรรม

ดังเช่น พิพิธภัณฑสถานสุขะสมเป็นของเอกชน คือ นายชัยโรจน์ เจริญทวีสิทธิ์ หรือ เสียเม้ง มีเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะสร้างพิพิธภัณฑสถาน เพื่อจัดแสดงข้าวของเครื่องใช้ อาชีพเก่า และของเล่นย้อนยุคกว่า 300,000 ชิ้น ที่ได้สะสมไว้ โดยตั้งใจให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็ก เยาวชนคนรุ่นหลัง เพื่อให้ทราบถึงความเป็นมา วิถีชีวิตของชาวสยามในยุคปี พ.ศ. 2450 ก่อนจะมาประเทศไทย พิพิธภัณฑสถานนี้เป็นแหล่งรวบรวมของสะสมกว่า 3แสนชิ้น ที่นำมาของสะสมมา

เรียงร้อยเรื่องราวปะติดปะต่อภาพบรรยากาศเก่าๆในอดีต ความทรงจำดีๆ วิถีชีวิตชาวสยามตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จวบจนถึงปัจจุบันมุ่งเน้นให้เยาวชนคนรุ่นหลัง และผู้ที่หลงใหลกับของสะสมที่ทรงคุณค่าได้มาศึกษาหาความรู้ และความบันเทิงจากมิวเซียมแห่งนี้ อีกทั้งยังเป็นทีที่ทุกคนในครอบครัวสามารถใช้เวลาร่วมกันได้อย่างมีความสุข ทั้งจากเรื่องเล่าจากคุณปู่คุณย่าเล่าเรื่องให้หลานๆฟัง มุมมองจากคุณพ่อคุณแม่เล่าเรื่องให้ลูกๆได้ฟังผ่านของสะสมกว่า 300 เรื่อง อีกทั้งยังมีร้านอาหาร เจริญ-อา-หานไว้คอยบริการผู้มาเยี่ยมชมเยือนด้วย

การฟื้นฟู

วัฒนธรรมพื้นบ้านหลายอย่างได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ โดยเฉพาะวัฒนธรรม ทางสังคม เช่น การลงแขก การผูกเสี่ยว ทางภาคอีสาน และวัฒนธรรมอีกหลายอย่างกำลังซบเซาก็กลับฟื้นขึ้นมาใหม่ เช่น ดนตรีไทยและเพลงลูกทุ่ง โดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน โดยมี ภาครัฐเป็นผู้ประสานงาน ชาวบ้านในชนบทก็สามารถฟื้นฟู วัฒนธรรมของตนเองได้ ทั้งในแง่การฟื้นฟูอดีตและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม

การประยุกต์

แต่เป็นการผสมผสานระหว่างของ เก่ากับของใหม่ กลายเป็นเทคโนโลยี วิธีการหรือรูปแบบที่เหมาะสม โดยเพิ่มคุณภาพโดยไม่ ทำลายล้างคุณค่าดั้งเดิม การประยุกต์ที่ประสบความสำเร็จมาจากการรักษารากเหง้าเดิมเอาไว้

การผลิตซ้ำ

การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่รองรับความยั่งยืนและเป็นหลักประกันความต่อเนื่องของวัฒนธรรม เมื่อเกิดวัฒนธรรมขึ้นต้องผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดวัฒนธรรม ถ้าวัฒนธรรมที่กำเนิดขึ้นมาใหม่ไม่ได้รับการผลิตซ้ำ วัฒนธรรมใหม่นั้นก็จะมียุ่เพียงสั้นๆ แล้วก็สูญหายไป แนวคิดนี้เกิดมาจากการผลิตซ้ำด้านวัตถุแบบทุนนิยม (Materials Reproduction) การผลิตซ้ำแรงงาน เช่น การหาคนงานรุ่นใหม่ทดแทนและการผลิตซ้ำด้านความคิด/ จิตสำนึกอุดมการณ์ (Ideological/Mental Reproduction

การสร้างใหม่

เส้นแบ่งระหว่างการประยุกต์กับการสร้างใหม่ไม่ชัดเจนนัก เนื่องจากการ สร้างใหม่ส่วนหนึ่งถือเป็นการประยุกต์ เพียงแต่การสร้างใหม่นั้นมีส่วนเก่าน้อยกว่าการประยุกต์มาก เช่น การประดิษฐ์โปงลางของภาคอีสาน ซึ่งเป็น เครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง ซึ่งมีที่มาจากไม้แขวนคอวัว ควาย นำมาร้อยเรียงเหมือนระนาด เกิดเป็นเครื่องดนตรีชนิด ใหม่ที่มีรูปลักษณ์และเสียงที่เป็น เอกลักษณ์ของตน

นโยบายของรัฐบาล

ทางรัฐบาลมีนโยบายในการนำทุนทางวัฒนธรรมของประเทศมาสร้างคุณค่าทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยนำวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างผลิตภัณฑ์และบริการด้าน วัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นวัฒนธรรม สร้างสรรค์ ก่อให้เกิดคุณค่าทางสังคม และนำมาซึ่งรายได้สู่ชุมชน ตลอดจนให้ สามารถต่อยอดไปสู่อุตสาหกรรมวัฒนธรรมสร้างสรรค์อย่างครบวงจรที่สร้างรายได้เข้าประเทศ

ภาคเหนือ

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนโดยการปรับใช้หัตถกรรมจักสานผักตบชวา ในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดพะเยา

ประวัติความเป็นมา

ในอดีต ชาวบ้านตำบลสันป่าม่วง มีอาชีพทำไร่ ทำนา หาของป่า และการประมง ตำบลสันป่าม่วง มีสภาพภูมิศาสตร์ติดกับกว๊านพะเยา มีผักตบชวาลอยอยู่มากมาย ผักตบชวาเป็นเพียงวัชพืช ที่ไม่มีคุณค่าแต่อย่างใด ชาวบ้านนำยอดอ่อนมาปรุงอาหาร และนำลำต้นที่กำจัดทิ้งมาหมักปุ๋ยเท่านั้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2524 ได้มีแม่ชี 2 คน จากสำนักสงฆ์แห่งหนึ่งซึ่งมีความรู้และประสบการณ์ในการทำหัตถกรรมผักตบชวา มาพำนักอาศัยอยู่ในเขตตำบลสันป่าม่วง ได้นำความรู้ในการทำหัตถกรรมจากผักตบชวา มาฝึกสอนให้กับกลุ่มแม่บ้านตำบลสันป่าม่วง เป็นอาชีพเสริมให้แก่ชาวบ้านหลังฤดูทำนา โดนเริ่มจากการสอนชาวบ้านนำก้านผักตบชวามาจักสานเป็นของชำร่วย และเปลญวน ซึ่งใช้วิธีการที่ไม่ซับซ้อนมาก โดยการนำเอาก้านผักตบชวามาตากให้แห้ง และสานขึ้นรูปเป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบต่างๆ แต่ไม่เป็นที่ต้องการของตลาด เนื่องจากผลิตภัณฑ์ไม่มีความคงทน สวยงาม และชิ้นรูปร่างผลิตภัณฑ์บางชนิดใช้วัสดุดิบและเวลามาก เช่น เปลญวน แต่ราคาต่ำ ผลตอบแทนที่ได้ไม่คุ้มค่ากับแรงงานที่เข้าไป ต่อมาได้มีส่วนราชการต่างๆ ในจังหวัดพะเยา ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพะเยา สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพะเยา ได้จัดหาวิทยากรมาฝึกอบรม ให้ความรู้เพิ่มทักษะเกี่ยวกับการตากแห้งโดยการผึ่งแดด และการนำมาอบกัมมะถันผลิตภัณฑ์ที่ฝึกหัดจักสาน ได้แก่ กระจาดรูปไข่ จานรองแก้ว ฯลฯ เป็นต้น จนกระทั่งกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้พิจารณาคัดเลือก หมู่บ้านสันป่าม่วง เป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมชนบทเพื่อการท่องเที่ยว ตามโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม หลังจากนั้นได้มีส่วนราชการต่างๆ เข้ามาให้การสนับสนุนและส่งเสริมพัฒนารูปแบบและกระบวนการผลิต ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบลสันป่าม่วง สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองพะเยา สำนักงานสหกรณ์จังหวัดพะเยา สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพะเยา ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนอำเภอเมืองพะเยา และสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดพะเยา ฯลฯ สนับสนุนงบประมาณ จัดฝึกอบรมทำผลิตภัณฑ์ผักตบชวาขึ้นเพิ่มทักษะ สนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนฯ เป็นต้น ปัจจุบันได้มีการพัฒนาที่กระบวนการผลิต รูปแบบความคงทน และความสวยงาม เป็นที่ต้องการของตลาด ตลอดจนมีการขยายกำลังการผลิตไปยังหมู่บ้าน/ตำบล ที่อยู่ใกล้เคียง เพื่อให้มีกำลังผลิตที่เพียงพอต่อการรับคำสั่งซื้อของตลาดได้

การวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

จากการศึกษาด้านศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มหัตถกรรมจักสานผักตบชวาในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดพะเยาโดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มหัตถกรรมจักสาน ผักตบชวาที่ครอบคลุม และเอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พบว่า กลุ่มหัตถกรรมจักสานผักตบชวาที่เข้าเกณฑ์การ คัดเลือกมี 4 แห่ง ประกอบไปด้วย 1.กลุ่มสหกรณ์พัฒนาอาชีพสตรี ต.สันป่าม่วง 2. กลุ่มผักตบชวาบ้านสันบัวบก ต.บ้านสา 3. กลุ่ม

จักสานผักตบชวาบ้านห้วยเคียนเหนือ ต.บ้านต้า 4. กลุ่มจักสาน ผักตบชวา บ้านจิวเหนือ ซึ่งผลการศึกษา มีดังนี้

ด้านการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชน พบว่า กลุ่มสหกรณ์พัฒนาอาชีพสตรี ต.สันป่าม่วง กลุ่มผักตบชวา บ้านสันบัวบก ต.บ้านสา กลุ่มจักสานผักตบชวาบ้านห้วยเคียนเหนือ ต.บ้านต้าและกลุ่มจักสานผักตบชวา บ้านจิวเหนือ ส่วนใหญ่นำผักตบชวา หรือวัตถุดิบในการผลิตหัตถกรรมจักสานผักตบชวาใน จังหวัดพะเยา ซึ่งผักตบชวาของจังหวัดพะเยาจะมีลักษณะเด่นกว่า ผักตบชวาในพื้นที่อื่น อาทิ มีสีเหลืองเข้ม มีความเหนียวแน่น เป็น ต้น ซึ่งวัตถุดิบเหล่านี้จะมีคลังเก็บไว้ใช้ได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้บางแหล่งเมื่อขาดวัตถุดิบ หรือยอดสั่งซื้อผลิตภัณฑ์มีมาก จำเป็นจะต้องสั่งวัตถุดิบต่างพื้นที่ อาทิ จังหวัดนครปฐม เป็นต้น เพื่อสามารถ ผลิตได้พอต่อ ยอดสั่งซื้อ แต่อย่างไรก็ตามทางกลุ่มหัตถกรรมจะนำวัตถุดิบจากต่างพื้นที่มาใช้ในการกระบวนการผลิตบางขั้นตอน เท่านั้น ซึ่งผลิตภัณฑ์ทุกชิ้นยังจำเป็นต้องใช้วัตถุดิบในพื้นที่จังหวัด พะเยา เพราะเนื่องด้วยคุณภาพที่เหนียวแน่น และการขึ้นรูป ผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบของจังหวัดพะเยามีมากกว่าที่อื่น

ด้านนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์/นักท่องเที่ยวเฉพาะ กลุ่ม พบว่า กลุ่มสหกรณ์พัฒนาอาชีพสตรี ต.สันป่าม่วง กลุ่มผักตบชวาบ้านสันบัวบก ต.บ้านสา กลุ่มจักสานผักตบชวาบ้าน ห้วยเคียนเหนือ ต.บ้านต้า และกลุ่มจักสานผักตบชวา บ้านจิวเหนือส่วนใหญ่สามารถรับนักท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ประมาณ 5-10 คน โดยมีปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญคอยให้คำแนะนำระหว่างการทำ กิจกรรมจักสานผักตบชวาประมาณ 3-5 คนอยู่เป็นประจำ ทั้งนี้ ปัจจัยในการรองรับอัตราจำนวนของนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับ ปัจจัยภายในกลุ่มหัตถกรรมว่ามีจำนวนการสูงสินค้า จากลูกค้ามากหรือน้อย นอกจากนี้ยังพบว่านักท่องเที่ยวที่มาอยู่กับบริษัทนำเที่ยว บางกลุ่มที่ประสงค์จะใช้เวลาทำกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิง สร้างสรรค์ แต่ไม่สามารถทำกิจกรรมได้เนื่องจากมีขีดจำกัดทางด้าน เวลาจากรายการนำเที่ยวของบริษัทนำเที่ยว ซึ่งแนวทางการพัฒนา ควรมีระบบการบริหารจัดการการทำกิจกรรมของกลุ่ม นักท่องเที่ยว เชิงสร้างสรรค์ และการประยุกต์

กิจกรรมที่สามารถรองรับ นักท่องเที่ยวที่มากับบริษัทนำเที่ยวได้

ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

- 1) ด้านทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ประชาชนในชุมชนต้องการให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการ การท่องเที่ยว มีการร่วมมือกันในการบริหารจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้ยั่งยืน
 - 2) ด้านเศรษฐกิจและสังคม ประชาชนในชุมชนต้องการให้การดำเนินการของกลุ่มจะช่วยให้เกิดการกระจายรายได้ เพิ่มขึ้นภายในชุมชน และทางชุมชนควรเน้นการบริหารจัดการแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
 - 3) ด้านคุณภาพด้านการบริการ มติที่ประชุมเสนอแนะให้ทางชุมชนพัฒนาการบริการด้านข้อมูลด้านมัคคุเทศก์/ วิทยากรประจำฐานเรียนรู้
 - 4) ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว มติที่ประชุมลงความเห็นร่วมกันว่ามีกิจกรรมท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์ของ ชุมชนมากมาย ซึ่งมีกิจกรรมที่ปรับใช้กับแนวคิดทฤษฎีของท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้
- เอกลักษณ์จุดเด่นของผลิตภัณฑ์
1. เป็นงานหัตถกรรมที่มีเอกลักษณ์โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น
 2. มีความประณีต สวยงาม

3. สามารถทำตามรูปแบบที่ลูกค้าต้องการได้
4. ลวดลายเฉพาะตัว และมีเอกลักษณ์ของหัตถกรรมจักสานผักตบชวา
5. สามารถทำการผลิตได้หลายรูปแบบ เช่น กระเป๋า ตะกร้า ในรูปแบบต่าง ๆ กรอบรูป หมวก รองเท้า ของชำร่วย และโคมไฟ เป็นต้น

จุดเด่นของกลุ่ม

1. มีจำนวนสมาชิกเครือข่ายเป็นจำนวนมาก (620 คน) สามารถรับออเดอร์คราวละจำนวนมากๆ
2. เป็นสถานที่ศึกษาดูงานของคณะศึกษาดูงานทั้งในประเทศและต่างประเทศ
3. ประธานกลุ่มเป็นผู้นำชุมชน
4. ที่ตั้งของกลุ่มไม่ห่างไกลจากตัวเมืองมาก
5. ใกล้สถานที่ท่องเที่ยว (วัดอนาลโยทิพยาราม)
6. กลุ่มได้รับรางวัลชนะเลิศ กลุ่มอาชีพดีเด่น ปี 2543 จากกรมพัฒนาชุมชน

ภาคกลาง

บ้านทุ่งเขิน จังหวัด สุพรรณบุรี หมู่บ้านวิถีไทยรามัญ

บ้านทุ่งเขินก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2450 – 2560 รวมระยะเวลา 110 ปี9 ผ่านการอพยพ ย้ายถิ่นฐานหลายครั้ง ปัจจุบันมีประชากรราว 200 หลังคาเรือน และตั้งอยู่โดดเดี่ยวห่างไกลจาก หมู่บ้านมอญแห่งอื่นๆ แต่ปรากฏเรื่องเล่าและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ย้อนกลับไปได้ยาวนาน เชื่อมโยงกับหมู่บ้านมอญต้นทาง ผ่านวัฒนธรรมที่สะท้อนรูปแบบความสัมพันธ์กับบรรพชนมอญ ที่แสดงให้เห็นว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพชนกลุ่มเดียวกัน สืบเนื่องจากการอพยพย้ายถิ่นหลายครั้ง ชาวบ้านจึงต้องมีการปรับตัวเข้ากับ สภาพแวดล้อมใหม่ ประกอบกับการอยู่ท่ามกลางวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลายกลุ่ม ได้แก่ ไทย จีน ลาวโซ่ง (ไทยทรงดำ) ลาวครั่ง มุสลิม และกะเหรี่ยง ทำให้พวกเขาซึมซับวัฒนธรรมเหล่านั้น แต่ใน เวลาเดียวกันก็ยังคงเก็บรักษาวัฒนธรรมของตนไว้กระทั่งปัจจุบัน แม้ว่าอัตลักษณ์วัฒนธรรมสำคัญคือเรื่องภาษา โดยจะพบว่าภาษามอญภายใน บ้านทุ่งเขิน โดยเฉพาะภาษาพูดส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป ส่วนผู้ที่ยังอ่านเขียนได้ในปัจจุบัน มีเพียง 2-3 คน แต่พวกเขายังคงสืบทอด วัฒนธรรมประเพณีมอญจากรุ่นสู่รุ่น ได้แก่ ประเพณี สงกรานต์ ทำบุญกลางหมู่บ้าน บวงสรวงเจ้าพ่อประจำหมู่บ้าน ทอดตะพาน เข้าพรรษา ออกพรรษา เทศน์มหาชาติ ล้างเท้าพระ โคนจุก บวชนาค แต่งงาน ตลอดจน กิจกรรมในการตักบาตร เข้าวัดทำบุญ และถืออุโบสถศีลในวันพระ รวมทั้งการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการแพทย์ เช่น การรักษาโรคด้วย คาถาอาคม (การเสี่ยงทาย การเรียกขวัญ การเสียบาล) การรักษาผู้ถูกงูและสัตว์มีพิษกัด โดยหมอยา พื้นบ้านเชื้อสายตระกูลฝิง และยาสมุนไพร และหัวใจสำคัญคือ ระบบความเชื่อในการนับถือผี บรรพชน ชาวบ้านยังคงเคร่งครัดความเชื่อในการห้ามเล่นตุ๊กตา มีการเซ่นไหว้ เลี้ยงผี และร าผีมอญ แม้บางส่วนจะได้ผสมผสานกลืนกลายเป็นวัฒนธรรมแบบไทยภาคกลางและวัฒนธรรมชาติพันธุ์อื่น ก็ตาม แต่วัฒนธรรมที่ปรากฏก็มีความโดดเด่นเป็นที่สนใจและถูกจดจ าะโดยบุคคลภายนอกไม่น้อย บ้านทุ่งเขินเป็นที่จดจำในหลากหลายสถานะ เช่น หมู่บ้านเกษตรกรรมต่างจังหวัด ดินแดนนักร้องเพลงลูกทุ่ง พ่อเพลงแม่เพลงพื้นบ้าน (องค์ บรรจุง,2559)

เอกสารอ้างอิง

สุขทัย พงศ์พัฒนศิริ, “โครงการศึกษาสถานะสำรวจ ต้นทุนศักยภาพและทิศทางการพัฒนาจังหวัดพะเยา”
สาวิตรี ฤทธา, “แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนริมกว๊านพะเยาฝั่ง ตะวันตก”
ภูริวัจน์ เดชอุ่ม, “การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: กรอบแนวคิดสู่แนวทางปฏิบัติสำหรับ ประเทศไทย”,
คณะมนุษยศาสตร์. มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, กรุงเทพมหานคร, วารสารมหาวิทยาลัย ศิลปากร, หน้า344,345,
2556.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2558). สรุปสถานการณ์นักท่องเที่ยว มกราคม – ธันวาคม 2558.

องค์ บรรจุง.(2559). “บ้านทุ่งเข็น”: ชุมชนชาติพันธุ์มอญร่วมสมัยแห่งสุพรรณบุรี. วิทยาลัยสหวิทยาการ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์